

NÅR BØRN MED FLYGTNINGEBAGGRUND MØDER SKOLEN

– en kvalitativ undersøgelse af udfordringer og erfaringer med psykosociale indsatser i danske skoler.

Juni, 2018
Udarbejdet for Red Barnet af:
Ditte K. Shapiro, adjunkt psykolog ph.d.

PROFESSIONS-
HØJSKOLEN
ABSALON

Vil du vide mere – kontakt Red Barnet:

Rosenørns Allé 12

1634 København V

Tlf. 3526 5555

redbarnet@redbarnet.dk

www.redbarnet.dk

Tusind tak for hjælpen:

Tak til de børn og voksne, der har ladet sig interviewe i forbindelse med rapporten.

Med bidrag fra:

Cand.soc. Julie Kühn Riegels, bidrag til kapitel 5.

Cand.psych., ph.d. og dr.med. Edith Montgomery, konsulent på kapitel 1-4.

Kopiering og distribution af hele eller dele af rapporten er tilladt med fuld kildeangivelse.

'Fra flugt til skolegang' er støttet af Egmont Fonden og Novo Nordisk Fonden.

**novo
nordisk
fonden**

EGMONT
Fonden

Når børn med flygtningebaggrund møder skolen – en kvalitativ undersøgelse af udfordringer og erfaringer med psykosociale indsatser i danske skoler

1. Indledning

Red Barnet lancerede i 2017 projektet 'Fra flugt til skolegang', som har til formål at styrke trivsel og læring blandt børn med flygtningebaggrund i folkeskolens indskoling og mellemtrin. Baggrunden for projektet er det historisk høje antal mennesker, som måtte flygte fra deres hjem i 2014-2015, hvilket betød at 1 mio. personer flygtede til Europa (UNHCR, 2015). I den periode kom omkring 39.000 personer til Danmark, som flygtninge eller familiesammenførte, hvoraf ca. 17.000 var børn (Danmarks Statistik, 2017). I 2017 udgjorde personer fra Syrien og Eritrea de to største grupper af nyankomne flygtninge i Danmark (Udlændinge- og Integrationsministeriet, 2018).

Det øgede antal nyankomne flygtninge i Danmark betyder, at folkeskolen står med en ændret opgave i form af at modtage og undervise flere børn, som er flygtet fra konfliktramte områder eller blevet familiesammenført med forældre, som har flygtningestatus, end tidligere (Danmarks Evalueringsinstitut, 2016b). Vi ved fra international forskning at børn, som er flygtet fra krig, har en øget risiko for at lide af psykiske problemer sammenlignet med andre børn (Bronstein & Montgomery, 2011; Fazel, Reed, Panter-Brick, & Stein, 2012). Samtidig skal nyankomne børn og familier dagligt forholde sig til en krævende udviklingsopgave, som er knyttet til at genskabe hverdagsliv, lære et nyt sprog, blive del af nye fællesskaber og navigere i komplekse sociale systemer (Shapiro, 2017).

I juni 2016 vedtog Folketinget loven om *særlige tilbud om grundskoleundervisning til visse udenlandske børn og unge*, som giver kommuner mulighed for at organisere undervisning af nyankomne børn på mere fleksible måder end tidligere (Undervisningsministeriet, 2016). Efterfølgende har en række kommuner omlagt den undervisning, som tidligere foregik i modtageklasser, til at bestå af basisundervisning i dansk som andetsprog på mindre hold, samtidig med at flere børn bliver tilknyttet en almenklasse fra første skoledag. Selvom langt fra alle børn, som modtager undervisning i dansk som andetsprog, har en flygtningebaggrund, er det netop disse børns skoleliv, som Red Barnets projekt og denne rapport fokuserer på.

Red Barnets projekt 'Fra flugt til skolegang' blev igangsat med henblik på at bidrage til skabelsen af skolemiljøer, som imødekommer psykosociale behov¹ hos børn, som har flygtningestatus eller er blevet

¹ I denne rapport referer betegnelsen *psykosocial* til de psykologiske effekter og sociale brud, som er knyttet til at flygte fra væbnet konflikt (Ager, 2002), se også (Montgomery & Linnet, 2012).

familiesammenført. Formålet med projektet er således at styrke nyankomne børns trivsel, resiliens og læring i skolen, samt at forebygge udvikling af psykiske problemer i denne børnegruppe. Projektet bygger på en strategi om at opkvalificere lærere og forældre, således at de bliver i stand til at imødekomme børns behov for psykosocial støtte² gennem udvikling af undervisningsmateriale, uddannelse og forældreworkshops. Red Barnets projekt udvikler interventioner på niveau to og tre i nedenstående model for mental helbred og psykosocial støtte, som er udviklet af FNs Inter-Agency Standing Committee.

Ved at sætte fokus på trivsel og læring blandt børn med flygtningebaggrund adresserer projektet en væsentlig samfundsmæssig problemstilling og en snitflade mellem lovgivning vedrørende henholdsvis folkeskolen og socialt arbejde i Danmark (Børne- og Beskæftigelsesministeriet, 2017; Undervisningsministeriet, 2017). Projektet adresserer også FN's fjerde verdensmål for en bæredygtig udvikling, som omhandler uddannelse (FN, 2015). Det er målet at sikre alle personer lige adgang til kvalitetsuddannelse og at fremme alles muligheder for livslang læring, hvilket Red Barnet ønsker at sikre for børn med flygtningebaggrund i Danmark igennem dette projekt.

Selvom det øgede antal børn med flygtningebaggrund i folkeskolen har betydet, at flere kommuner har igangsat efteruddannelse af lærere i dansk som andetsprog, så efterspørger lærere stadig viden og

² Psykosocial intervention adresserer psykologiske og sociale aspekter af børns hverdagsliv i fokuserede, ikke-specialiserede indsatser, som gennemføres i lokale sammenhænge med henblik på at styrke individuelle, sociale, kulturelle og strukturelle forhold, som har betydning for børns trivsel (Ager, 2002; Inter-Agency Standing Committee, 2007).

kompetencer i forhold til at imødekomme nyankomne børns psykosociale behov på kvalificerede måder (Danmarks Evalueringsinstitut, 2016b). Nogle lærere oplever, at der er flere traumatiserede børn i modtageklasserne (Ibid.), og at det kan være svært at få sparring fra andre faggrupper, fx i Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (Als Research, 2012). En rundspørge og flere danske eksperter peger på, at der mangler en systematisk kommunal indsats vedrørende identifikation og forebyggelse af psykiske problemer blandt nyankomne børn, hvilket tyder på at området er karakteriseret af begrænset ekspertise og spredning med hensyn til psykosociale indsatser (Toft, 2017).

Formålet med denne rapport er at beskrive det komplekse felt, som projektet skal virke i, ved at formidle et indblik i de udfordringer og muligheder, som lærere og børn med flygtningebaggrund oplever på danske skoler. Rapporten opridses forskningsbaseret viden om psykiske problemer og beskyttende processer i nyankomne børns hverdagsliv. Derudover giver rapporten et overblik over tidligere og eksisterende danske indsatser, som er målrettet styrkelsen af nyankomne børns trivsel i skolen. Rapporten bygger på en mindre kvalitativ undersøgelse af børn og læreres perspektiver på baggrund af interviews med seks børn og fire lærere, samt en kortlægning af psykosociale indsatser indenfor området. Således udgør rapporten en del af fundamentet for udviklingen af undervisningsmaterialer, kurser og psykosociale indsatser i Red Barnets projekt 'Fra flugt til skolegang'.

Rapporten begynder med et oprids af psykologisk forskning om psykosociale problemer blandt børn, som er flygtet fra krig, organiseret vold og andre potentielt traumatiske hændelser i forbindelse med flugt (kapitel 2). Derefter følger en analyse af læreres overvejelser om deres opgave med at modtage, undervise og støtte nyankomne børn (kapitel 3), fulgt af et indblik i børns perspektiver på deres hverdagsliv, som nye elever i skolen (kapitel 5). Afslutningsvist kortlægges tidligere og eksisterende indsatser, som har fokuseret på at styrke børn med flygtningebaggrunds psykosociale udvikling (kapitel 6). Rapporten peger afslutningsvist på anbefalinger for det fremtidige arbejde med at skabe skolemiljøer, som understøtter nyankomne børns psykosociale udvikling i danske skoler.

2. Psykologisk forskning om børn med flygtningebaggrund

På baggrund af international psykologisk forskning om børn, som er flygtet fra krig, organiseret vold eller totalitære styre til vestlige lande, beskriver dette kapitel de forhold, som er forbundet med en øget risiko for psykiske problemer, at genskabe sit hverdagsliv og skolens betydning for nyankomne børn med flygtningebaggrund.

Da børn med flygtningebaggrund har vidt forskellige livserfaringer fra deres hjemland og flugtforløb, udgør de en heterogen gruppe i det danske samfund. Asylsøgende familier er karakteriseret ved et stort spænd i deres etniske og religiøse tilhørsforhold, sociale og økonomiske vilkår, forældrenes uddannelsesniveau og børnenes skolegang (Shapiro, Christiansen, 2010). Derudover er der variation i familiers forløb op til flugten, fx i forhold til tab og eksponering for potentielt traumatiske hændelser, også i det efterfølgende flugtforløb. Forskning viser at familiers flugtforløb kan vare flere år, ofte indebære at familier lever under ekstreme vilkår, at børn ikke kan gå i skole, og at familier adskilles. En del nyankomne børn har boet i flygtningelejre eller i byområder i lande, hvor de ikke kan søge beskyttelse og som er præget af væbnet konflikt, som fx Libyen (Shapiro, 2017). Nogle børn flygter alene som følge af tab i forbindelse med krigshandlinger, livstruende flugtforløb og adskillelse fra familiemedlemmer (Ramel, Täljemark, Lindgren, & Johansson, 2015). Andre børn har været adskilt fra deres forældre i flere år indtil de bliver familiesammenført og nogle børn lever i familier, som er præget af ændret konstellation i forlængelse af krigs- og flugtrelaterede tab (Rousseau, Rufagari, Bagilishya, & Measham, 2004).

Børn, som er flygtet fra krig og andre livstruende omstændigheder, er særligt udsatte i forhold til at udvikle psykiske problemer, da kollektiv vold, tab og gentagne brud i hverdagslivet, udgør svære udviklingsbetingelser (Montgomery & Linnet, 2012; Shapiro, 2017). For at forstå hvilke forhold som har betydning for hvorvidt børn med flygtningebaggrund udvikler psykiske problemer, har forskere undersøgt risikofaktorer og beskyttende processer knyttet til komplekse samspil mellem individuelle, sociale og kontekstuelle forhold (Betancourt & Khan, 2008; Bronstein & Montgomery, 2011; Fazel et al., 2012). Eksempelvis ved vi, at forældre og andre omsorgspersoners psykosociale støtte har afgørende betydning for, hvordan børn oplever voldsomme hændelser og forholder sig til disse oplevelser efterfølgende (Bronstein & Montgomery, 2011; Montgomery & Linnet, 2012). Når børn formår at opretholde deres almene udvikling på trods af belastende hændelser og livsvilkår, kan det forstås som udtryk for resiliens, som er relateret til beskyttende processer i komplekse samspil mellem individ, sociale, kulturelle og kontekstuelle forhold (Masten, 2011; Ungar, 2008, 2011).

Øget risiko for psykiske problemer

International forskning peger på, at børn og unge, som er flygtet fra kollektiv vold i konfliktramte lande, har en øget risiko for at udvikle psykiske problemer som følge af belastninger i hjemlandet, under flugten og i modtagerlandet (Bronstein & Montgomery, 2011; Fazel et al., 2012). Nogle af de belastninger, som børn kan blive udsat for i deres hjemland, består i tab eller adskillelse fra familiemedlemmer, som bliver dræbt eller fængslet. Børn kan også være vidne til eller selv blive udsat for krigshandlinger, vold og tortur (Pieloch, McCullough, & Marks, 2016). I forbindelse med flugten og årene op til at børn ankommer til Danmark, har de oplevet at miste deres hjem, ejendele, skolegang, sociale relationer og borgerrettigheder, gentagne flytninger, fattigdom og usikre livsbetingelser i flygtningelejre og byområder (Pieloch et al., 2016; Shapiro, 2017). Derudover bliver nogle børn udsat for vold og andre overgreb samt livstruende flugtforløb, fx i Libyen og på vejen over Middelhavet, hvor børn, som flygter alene, er de mest udsatte (Oleszczuk et al., 2017). I vestlige modtagerlande bliver nogle børn adskilt fra familiemedlemmer, mens de fleste oplever gentagne flytninger, sprogbarrierer, fattigdom, begrænset netværk, diskrimination og udfordringer forbundet med at genskabe sit liv i nye sammenhænge (Betancourt et al., 2015; Montgomery & Foldspang, 2007; Shapiro, 2017). Børn med traumatiserede forældre lider oftere af symptomer på angst, depression og adfærdsvanskeligheder end andre børn, hvilket understreger den afgørende betydning, som forældre og andre omsorgspersoner har for børns psykosociale udvikling (Dalgaard, Todd, Daniel, & Montgomery, 2016; Montgomery & Linnet, 2012).

International forskning peger på, at personlige erfaringer med at have været udsat for vold, andre gentagne traumatiske hændelser og fysiske skader, udgør de væsentligste risikofaktorer i forhold til udvikling af psykiske problemer blandt børn med flygtningebaggrund (Bronstein & Montgomery, 2011; Fazel et al., 2012). Børn, som er flygtet alene, og i mange tilfælde har mistet en nær omsorgsperson, har en yderligere forøget risiko for at lide af psykiske problemer (Ramel et al., 2015). En række forhold forud for flugten kan betyde at børn er særligt udsatte i forhold til at lide af psykiske problemer, fx forsinkelse i barnets almene udvikling, langvarig fysisk sygdom og psykiske problemer før flugten (Fazel et al., 2012).

De mest almindelige reaktioner på at have været på flugt fra væbnet konflikt og levet under ekstreme vilkår blandt børn er: angst, depression, søvnforstyrrelser, ufrivillig vandladning, koncentrationsvanskeligheder, hoved- og mavepine, emotionel labilitet og aggressiv adfærd (Montgomery & Linnet, 2012). Posttraumatisk stresslidelse, angst, depression og adfærdsvanskeligheder er de psykiatriske diagnoser, som primært anvendes til at betegne de psykiske problemer, som børn med flygtningebaggrund kan opleve (Ibid.). Børn, som har været udsat for gentagne traumatiske hændelser og levet under ekstreme livsbetingelser i længere

perioder, kan udvikle komplekse traumereaktioner, som ikke kan beskrives med en af de eksisterende diagnoser (Pieloch et al., 2016).

En metaanalyse af 21 epidemiologiske studier, peger på at prævalensen af PTSD blandt børn med flygtningebaggrund, som bor i vestlige lande, kan være helt op til 50%, mens næsten hvert tredje barn kan lide af depression (Bronstein & Montgomery, 2011). En anden forskningsoversigt viser at prævalensen af PTSD kan spænde mellem 20-70 %, mens prævalensen af depression kan ligge mellem 15-47 % blandt børn med flygtningebaggrund (Crowley, 2009). Den store variation i omfanget af psykisk sygdom blandt børn med flygtningebaggrund kan bl.a. forklares med, at risikoen for at udvikle psykiske problemer bl.a. er knyttet til demografiske forhold og omfanget og intensiteten af traumatiske hændelser og belastninger (Bronstein & Montgomery, 2011). Der er også metodologiske udfordringer og usikkerhed forbundet med at undersøge udbredelsen af psykisk sygdom i heterogene befolkningsgrupper (Shapiro, 2017).

En dansk undersøgelse, som bygger på information om 311 3-15 årige børn fra Mellemøsten, fandt at 77% enten led af angst eller depression, og at mere end 50% havde adfærdsmæssige vanskeligheder ved ankomsten til Danmark (Montgomery, 2011). Et studie, som fulgte op på 131 af de 311 børn og unges psykiske helbred 8-9 år efter at de havde søgt asyl med deres forældre, viser at deres psykiske helbred i lige så høj grad er præget af livsvilkår i Danmark som af traumatiske hændelser før flugten (Montgomery, 2011). Eksempelvis var det at have været vidne til voldelige overfald og gentagne skoleskift forbundet med en øget forekomst af adfærdsmæssige problemer, mens at oplevelser med diskrimination i Danmark var forbundet med øget risiko for følelsesmæssige problemer (Montgomery & Foldspang, 2007).

Enkelte studier peger på, at børns ophold udenfor deres hjemland er forbundet med øget risiko for psykiske problemer sammenlignet med børn, som er internt fordrevne (Fazel et al., 2012). Metaanalyser viser, at daglige belastninger i vestlige modtagerlande kan forværre flygtninges psykiske helbred, hvilket understreger at genskabelsen af hverdagsliv er en krævende og belastende proces (Miller & Rasmussen, 2016; Shapiro, 2017). Denne viden understreger vigtigheden af at tilvejebringe nyankomne børn og familier livsvilkår i deres lokalområde og udviklingsmuligheder i skolen, som gør det muligt for dem at genskabe deres hverdagsliv i et nyt land (Shapiro, 2017).

Dansk registerforskning viser, at børn med flygtningebaggrund er underrepræsenterede i Børne- og Ungdomspsykiatrien på trods af at den øgede risiko for at lide af psykiske problemer (Barghadouch et al., 2016). Danske forskere vurderer, at en del børn med flygtningebaggrund lever med psykiske problemer, som hverken forældre, lærere, pædagoger eller socialrådgivere er opmærksomme på (Toft, 2017). Denne bekymring underbygges af en dansk undersøgelse, som belyser en dobbelthed i unges oplevelse af deres problemer og trivsel (Ryding & Leth, 2013). De unge med

flygtningebaggrund, som deltog i undersøgelsen, beskrev at de trivedes og oplevede at have indflydelse på deres liv. Samtidig led de af svære psykiske problemer og var udfordrede i forhold til at deltage i undervisning og fællesskaber i skolen. Undersøgelsen fandt også, at forældre og lærere sjældent havde kendskab til de unges psykiske problemer, som de unge selv søgte at skjule og håndtere på egen hånd, med risiko for isolation og forværring af psykosociale problemer til følge (Ryding & Leth, 2013). Denne undersøgelse understreger vigtigheden af, at forældre og lærere er kvalificerede i forhold til at identificere og støtte børn og unge med flygtningebaggrund, som lider af psykiske problemer og relaterede sociale og faglige udfordringer (Montgomery & Linnet, 2012).

Genskabelse af hverdagsliv, beskyttende processer og skolens betydning

Nyankomne familier og børns forløb i Danmark er ofte kendetegnet ved gentagne flytninger mellem steder og institutionelle sammenhænge; asylcentre, midlertidig bolig, modtageundervisning på én skole og flytning til almenklasse på distriktsskole. Disse forløb er ofte karakteriseret ved nye brud, som udfordrer familier i forhold til at genvinde grebet om deres liv. Krævende overgange og skiftende kontekster udgør foranderlige livsbetingelser og deltagelsesmuligheder, som børn og forældre løbende skal orientere sig i og navigere i forhold til. Derved skal nyankomne børn og familier dagligt forholde sig til en krævende udviklingsopgave, som bl.a. forudsætter, at børn og forældre har adgang til sociale sammenhænge og lokale ressourcer. (Shapiro, 2017)

Som beskrevet har forskere været optagede af at belyse hvilke forhold og processer, som kan være beskyttende i forhold til hvorvidt børn kommer til at lide af psykiske problemer i forlængelse af væbnet konflikt og belastende flugtforsøg (Montgomery & Linnet, 2012). På den baggrund fremhæves følgende forhold, som afgørende for børns håndtering af belastninger i forbindelse med flugt og genskabelse af hverdagsliv i et vestligt land: en stabil bolig, økonomisk ydelse, adgang til lægehjælp, skolegang, mulighed for at lære sproget og at blive anerkendt juridisk som et barn. Derudover har oplevelsen af samhørighed i familien, venskaber, lokal social støtte, tilhørsforhold, forbindelse til hjemlandet, værdsættelse af uddannelse og en positiv livsindstilling betydning for børns muligheder for at håndtere flugt og genbosættelse i eksil (Betancourt et al., 2015; Fazel et al., 2012; Pieloch et al., 2016).

Skolen fremhæves i forskningen, som en helt afgørende social sammenhæng for børn, som er flygtet til vestlige lande, og skolen er ofte den første sociale sammenhæng i modtagerlandet, som børn får adgang til (Fazel, 2015; Peltonen & Punamäki, 2010; Sullivan & Simonson, 2016). Undervisning er afgørende for at børn, som ofte har mistet flere års skolegang pga. krig og flugt, kan genoptage deres skolegang, lære om det nye land, sociale

omgangsformer og indgå i sociale fællesskaber med jævnaldrene. Et engelsk studie peger på, at netop adgang til sociale fællesskaber og oplevelsen af at blive anerkendt af jævnaldrene er central for nyankomne unges bestræbelser på at udvikle sig fagligt og personligt, etablere nye venskaber og søge hjælp (Fazel, 2015).

Der er international forskning, som viser at en del børn med flygtningebaggrund i vestlige lande, klarer sig godt i skolen på trods af belastninger (Rousseau, Drapeau, & Rahimi, 2003). Børns adgang til undervisning og muligheder for at tage en uddannelse bliver ofte prioriteret højt af nyankomne børn og deres forældre, hvilket understreger skolens betydning i forlængelse af flugt (Schleicher, 2015; Shapiro, 2017). Da børn og familier med flygtningebaggrund kan være tilbageholdende i forhold til at søge hjælp og behandling af psykiske problemer i vestlige lande, udgør skolen også en vigtig sammenhæng i forhold til at identificere børn, som har behov for støtte og specialiseret hjælp (Measham et al., 2014; Peltonen & Punamäki, 2010; Sullivan & Simonson, 2016). Derudover fremhæver international forskning også, at psykosocial støtte og tværfaglige indsatser i skoler og lokalsamfund er relevant i forhold til at forebygge psykiske problemer og støtte børn, som lider af psykiske problemer (Measham et al., 2014; Montgomery & Linnet, 2012). Skolen udgør således en central social sammenhæng i nyankomne børns hverdagsliv og repræsenterer en samfundsinstitution, som kan understøtte at børn og unge med flygtningebaggrund genvinder en oplevelse af sikkerhed, tryghed, mening samt forståelse for sig selv og deres omverden (Betancourt & Khan, 2008; Pastoor, 2015).

Et norsk studie peger på, at psykosocial støtte til børn med flygtningebaggrund i norske skoler er tilfældig og præget af en manglende samordnet indsats blandt professionelle (Pastoor, 2015). Hvorvidt det forholder sig på lignende måde i Danmark, er endnu ikke undersøgt. En rundspørge i danske kommuner foretaget af Dansk Psykologforening, peger på, at der er mangel på systematiske indsatser i forhold til at identificere og behandle psykiske problemer hos børn med flygtningebaggrund (Toft, 2017). Derudover mangler der specialiserede behandlingstilbud til traumatiserede børn med flygtningebaggrund i regionalt regi (Blauenfeldt, Thulin, Montgomery, Ryding, Hansen, 2017).

Kapitel 3. Lærerperspektiver på psykosocial støtte af børn med flygtningebaggrund

Dette kapitel giver et indblik i læreres oplevelser af og erfaringer med at modtage, undervise og støtte børn med flygtningebaggrund i folkeskolens indskoling og mellemtrin. Kapitlet er baseret på individuelle kvalitative interviews med fire tilfældigt udvalgte lærere³. Interviewene blev efterfølgende anonymiserede, hvorfor lærerne optræder under et pseudonym. De fire lærere underviser i almenklasser og i en modtageklasse eller på et basishold med 5-15 børn, som har dansk som andetsprog. Lærerne har mellem 2-4 års erfaring med at undervise børn med flygtningebaggrund. To af lærerne er specialiserede i dansk som andetsprog, hvilket vil sige at de har et linjefag eller efteruddannelse i at undervise børn og unge med et andet modersmål end dansk.

Modtagelse af børn med flygtningebaggrund

Nyankomne børn, som bliver indskrevet i modtageklasser, på basishold og i stamklasser, har ofte gennemgået forskelligartede forløb og har forskellige livserfaringer samt forudsætninger for at deltage i undervisning og sociale fællesskaber i skolen. Nogle børn er flygtet fra krig, andre er blevet familiesammenført med en af deres forældre i Danmark, typisk faderen, mens andre børn er flyttet til landet pga. forældrenes arbejde. Denne variation i nyankomne børns baggrund og livssituation betyder, at lærernes opgave i forhold til at modtage og undervise denne sammensatte gruppe er ganske kompleks. De fire lærere beskriver denne variation i børnegruppen og udfordringer forbundet med deres opgave som modtagende lærere.

"Den helt helt store udfordring indenfor det her felt, er at du lige pludselig har en masse børn fra en hel masse forskellige kulturer. Så du kan ikke bare sige, at fordi det er et modtagerbarn, så har de nødvendigvis de samme udfordringer. Fordi de er jo meget forskellige" (Mads)

Selvom nyankomne børn har meget forskelligartede livserfaringer og familieforhold, hvor nogle børn fx har været adskilt fra deres far i 2-3 år eller er flygtet alene, så lever de fleste børn med en række fundamentale tab, som de skal forholde sig til. Det vil sige, at nyankomne børn har det til fælles, at de skal håndtere en krævende opgave, som består i at skabe et nyt hverdagsliv, blive del af fællesskaber i skolen og komme til forståelse med flere væsentlige tab (Shapiro, 2017).

"Uanset om man kommer fra en velstillet baggrund eller en krigsbaggrund, så er det børn, der er blevet taget væk fra deres hverdagsliv, (...) fra deres modersmål. Meget ofte er de blevet taget væk fra deres familier. Og derfor

³ Lærerne blev informeret om interviewet i et informationsbrev (Bilag 1), hvorefter de underskrev en samtykkeerklæring, som beskriver at optagelserne og de transskriberede interviews bliver opbevaret ifølge persondataforordningen (Bilag 2). Guide til lærerinterviewene er i bilag 3.

står de med nogle rigtig rigtig store kulturelle og sproglige udfordringer. Samtidig med at en del af deres hjerte og hjerne også er i deres hjemland. Så de skal bruge ekstremt meget energi på at blive assimileret eller dygtiggøre sig til at kunne begå sig i en dansk kontekst. Men de skal stadigvæk også huske at... de stadigvæk er funderet i en anden kontekst, også” (Mads)

Børns tab af modersmål, velkendt hverdagsliv og familiemedlemmer betyder, at de skal håndtere personlige, sproglige, kulturelle og sociale udfordringer i skolen. Derudover betyder disse tab og andre potentielt traumatiserende hændelser, at de også skal forholde sig til følelsesmæssige udfordringer forbundet med at håndtere svære følelser. Som læreren Mads beskriver, er de fleste børn orienteret mod hjemlandet, hvor de har familie og deres minder, samtidig med at de er optaget af at skabe og udvikle deres hverdagsliv i Danmark. Det vil sige, at nyankomne børn ofte lever et hverdagsliv, hvor de deltager på tværs af nye lokale og transnationale sammenhænge (Shapiro, 2017).

Nyankomne børns livssituation er præget af overgangen fra flugt til asylperiode og efterfølgende opholdstilladelse, eller fra at være adskilt som familie, til at blive familiesammenført i en dansk kommune. Dansk forskning peger på at nyankomne familiers hverdagsliv ofte er præget af flere nye brud, som udfordrer familierne i forhold til at genskabe og genvinde grebet om deres liv (Shapiro, 2017). Læreren Rikke beskriver, at de nye børn og deres familiers hverdagsliv er karakteriseret ved forskellige former for pres, som er relateret til denne krævende overgang.

”Og hele det skift, at leve i en familie, der er under pres psykisk og fysisk, og under pres økonomisk, under pres i samfundet. Under pres, måske i forhold til at blive accepteret. (...) De har det svært med hele processen i at være skiftet. Og så kommer de ind et sted, hvor de ikke kan sproget. De kender ikke referencerammen. (...) De kender ikke kulturen for at gå i skole. De møder nogle voksne og nogle børn, som har en forventning om, at de retter ind, eller at de falder til eller at de bare kan være med. Og det er meget dem, der må tilpasse sig, fordi bussen kører ligesom bare” (Rikke)

Læreren fremhæver en del af de udfordringer, som er forbundet med at blive en del af en skolesammenhæng, hvor børn og forældre ikke kender sproget og skolekulturen. Hun oplever at børnene ofte mødes med en forståelse af at de selv må navigere og finde sig til rette i sammenhænge, som er kendetegnet ved undervisningsforløb og klasser, hvor børnene har kendt hinanden igennem flere år. Det vil sige, at de nye børn må tilpasse sig igangværende forløb og sociale fællesskaber, hvor opgaven knyttet til at følge med og få adgang til børnefællesskaber, ligger på børnenes skuldre. Denne pointe peger på, at der ligger en udviklingsopgave i at indrette skoler, organisere modtagelse og undervisning på måder, som understøtter at nye børn kan følge med og blive del af skolens fællesskaber.

Sprogbarrierer, tryghed og tillid

Lærerne fremhæver, at den sprogbarriere, som de ofte oplever mellem dem selv og nyankomne børn, er den største udfordring i deres arbejde. De oplever at børn, som er nye i skolen, har et stort behov for tryghed i forhold til lærerne, andre børn og deres nye skoleliv. Som beskrevet i det følgende kapitel oplever de interviewede børn, at barrieren i forhold til at kunne tale med deres lærere og andre børn giver anledning til utryghed og frustration. De fire lærere har således blik for børns oplevelse af at være bange, generte og tilbageholdende, når de begynder i skolen.

"Jeg oplever at de har et rigtigt stort behov for at være tæt forbundet med underviseren. De har et enormt tillidsbehov. De har rigtig meget brug for at føle sig trygge ved den, der underviser dem" (Rikke)

Lærerne, som underviser børn i modtageklasse eller på et basishold, søger at skabe tryghed omkring nye børn ved at agere på imødekommende og let aflæselige måder. Lone, som underviser børn i indskoling, fortæller om sin tilgang til de nye børn, som ofte er utrygge og afventende i begyndelsen.

"Jeg går rigtig meget op i trygheden, fordi de kommer og er "Palle alene i verden". "Hvad skal der ske?". De forstår ikke et ord, så det er meget kropssprog og venlighed. Og jeg krammer dem og jeg smiler til dem" (Lone)

Anvendelsen af ikke-sproglig kommunikation, visuelle virkemidler og internettet, er udbredt blandt de fire lærere, som alle fremhæver deres bestræbelser på at skabe tryghed for børnene i deres nye skoleliv.

"Jeg forsøger altid at være meget tydelig i min kommunikation med børnene. Og det er jo ikke kun en verbal tydelighed, jeg prøver også meget at visualisere for dem, så de både får hjælp til at lære gennem ører og øjne. (...) Fordi de står med en ekstra udfordring, og der er rigtig mange ting at lære ved kropssprog" (Mads)

I lighed med børnene beskriver flere af de modtagende lærere, at deres relation til børnene er afgørende for skabelsen af tryghed omkring nye børn i skolen. Samtidig fremhæver en lærer, at det kan tage tid at skabe en tillidsfuld relation til børn, som har været igennem voldsomme og potentielt traumatiske forløb. Sådanne forløb kan ødelægge børns fundamentale oplevelse af verden som et sikkert sted, hvilket kan betyde, at de som udgangspunkt møder nye mennesker med mistillid (Montgomery & Linnet, 2012). Nogle børn søger at håndtere ekstreme erfaringer og svære følelser ved at være tilbageholdende i forhold til at indgå i kontakt med andre mennesker og således isolere sig selv (Ryding & Leth, 2013).

Lærerne, som modtager nye børn og underviser dem i mindre grupper i modtageklasse eller basishold, oplever at det er muligt at skabe

rammer for, at de fleste børn genvinder oplevelsen af tryghed. Læreren Jette beskriver, at det er en proces, som tager tid, og hvor hun søger at give børnene en oplevelse af, at de kan stole på hende. Som beskrevet i kapitel 2, peger forskning på, at oplevelsen af basal sikkerhed, tryghed og social støtte er helt afgørende for børn, som har været igennem voldsomme hændelser, fx i forbindelse med flugt fra krig (Betancourt & Khan, 2008; Hobfoll et al., 2007; Pieloch et al., 2016).

Isoleret med svære følelser

Selvom de interviewede lærere oplever, at det er muligt at skabe tryghed omkring nyankomne børn på trods af sprogbarrieren, så kan de begrænsede muligheder for at kunne tale sammen og forstå hinanden have alvorlige konsekvenser. Lærerne peger på at børnene har et behov for at kunne udtrykke sig, dele tanker og svære følelser, der er knyttet til voldsomme oplevelser og tab, som ikke bliver mødt i skolen.

"Jeg er helt sikker på, rigtig mange går med de her historier, faktisk ganske tæt under huden. Og meget meget sjældent får lov til at komme ud med dem" (Rikke)

"Det kan være frustrerende at opleve bekymring og tristhed, hvis man ikke føler, at man kan kommunikere på dansk med sine lærere eller danske børn, hvad det er man går med. (...) Der kan være en ophobning af følelser, triste følelser" (Mads)

Flere lærere oplever at en del af de nyankomne børn lever med svære oplevelser og følelser, som de ikke kan dele med deres lærere. Det vil sige, at basale menneskelige behov for at blive set, hørt og anerkendt for sine særlige erfaringer, kan være udfordrende at opfylde for lærere i skolen. Lone peger på at, børn reagerer på den manglende mulighed for at udtrykke sig og dele sine erfaringer ved at bearbejde dem på andre måder eller skubbe dem i baggrunden.

"Når de kommer, så er udfordringen, at vi kan ikke snakke med dem. Vi kan ikke snakke om de svære emner. Efter et års tid, så kommer sådan nogle ting frem, hvor vi snakker om det. Men så er det som om at eleverne måske har bearbejdet det, og måske har puttet det lidt væk" (Lone)

Når det ikke er muligt for lærere og andre fagpersoner at tale med nyankomne børn om deres særlige og ofte ekstreme erfaringer, er der risiko for at børn bliver isolerede med svære følelser. En dansk undersøgelse har fundet at nogle børn med flygtningebaggrund søger at skjule deres psykiske problemer, som lærere og forældre således har et begrænset kendskab til (Ryding & Leth, 2013).

Undervisning i mindre grupper og almenklasse

Lærerne, som underviser nye børn i mindre grupper i modtageklasse eller på basishold bestående af 5-15 børn, oplever at de får en god kontakt med de allerfleste børn. I denne undervisningssammenhæng er det muligt at skabe tryghed om børnene og tilrettelægge undervisning på måder, som giver børnene muligheder for deltagelse.

"Vi sidder meget tættere. Det bliver mere intimt. Man kan have en mere naturlig samtale end man kan i en klasse, hvor der jo er flere børn. (...) Jeg kan tilrettelægge min besked efter det barn, der sidder der (...). Så på den måde er der en større nærhed" (Rikke)

Rikke beskriver at det i de mindre grupper er muligt for hende at tilpasse undervisningen til det enkelte barn, hvilket hun oplever, at de fleste nye børn har behov for. I sammenligning med hvad der er muligt i almenklasser, oplever lærerne at de har bedre kontakt med børnene i de mindre grupper, som muliggør løbende feedback, anerkendelse og omsorg.

"Jeg er tættere på og kender dem bedre. Jeg ved mere om dem, og det kan jeg mærke betyder meget. (...) De går ikke til de andre voksne på samme måde, og de andre voksne går ikke til dem på samme måde. De føler sig ikke lige så set" (Rikke)

Flere lærere peger på at deres undervisning af de nyankomne børn i mindre grupper betyder, at de lærer det enkelte barn at kende og får indsigt i børnenes udfordringer. Dette kendskab til børnenes livserfaringer og aktuelle livssituation samt tryghed danner grundlag for at kunne støtte børnene på relevante måder, i forhold til deres faglige, personlige og sociale udvikling. På spørgsmålet om børn med flygtningebaggrund har et større behov for at tale med deres lærere under fire øjne end andre børn i skolen, svarer Rikke:

"Ja, helt klart, helt klart. (...) De har et større behov for at have nogen at tale med, om hvordan det hele fungerer. Altså de har rigtig mange spørgsmål om, hvorfor de gør sådan, og hvorfor gør vi sådan og? Og frustrationer omkring hvordan tingene fungerer, og det har de helt vildt meget behov for at tale om" (Rikke)

Som læreren Rikke beskriver, har nye børn ofte et stort behov for at tale med deres lærere om hvordan skoledagen og samspejlet med andre børn fungerer, og hvorfor undervisningen er tilrettelagt, som den er. Det vil sige, at det er vigtigt for børnene at kunne forstå og navigere i skolesammenhænge, som er anderledes end de kender fra deres hjemland. Flere lærere oplever at deres samtaler med børnene har afgørende betydning i form af psykosocial støtte, som understøtter deres personlige udvikling.

"Jo mere tid, jeg giver mig til at have tid til personlige samtaler med dem, jo bedre går det dem. Og der kan jeg se forskel, for jeg har dem jo så også i almenundervisningen og der har jeg ikke tid til det på samme måde (...) lige gøre sådan, som jeg ved virker for dem. (...) Og det har jeg ikke mulighed for, når jeg står og underviser hele flokken, og så falder de fra" (Rikke)

Flere lærere beskriver at nogle af de nyankomne børn har svært ved at deltage i undervisningen i almenklassen, og at de "falder fra". Børnene har ofte behov for at være i løbende kontakt med læreren, hvilket er svært i almenklasser med 22-28 elever. Her oplever Rikke at børn falder fra i undervisningen.

"Så bliver de fjerne i blikket, bliver stille, sådan mutte, kede af det. De sidder sådan og hænger. Siger at de er trætte. (...) og så opstår der konflikter og de forlader undervisningen" (Rikke)

I modsætning til disse udfordringer med at deltage i almenundervisningen oplever Rikke at undervisningen i en mindre gruppe giver børn andre muligheder for at deltage. Hun oplever at de fleste børn er glade for at være på basisholdet, de er mere rolige, der er færre konflikter, og at de fleste børn har udbytte af den mindre undervisningssammenhæng i løbet af krævende skoledage. Hun oplever børnenes deltagelse i mindre grupper gør det muligt for dem at slappe af, fokusere på faglig læring og vise hvad de kan. Det vil sige, at undervisning af nye børn i mindre grupper, som fx modtageklasse og basishold, gør det muligt for lærerne at lære det enkelte barn at kende, hvilket er en forudsætning for at kunne støtte børn på relevante måder. Samtidig oplever lærerne at de mindre grupper giver nyankomne børn mulighed for at deltage i og bidrage til undervisningen på måder, hvor de udvikler sig i højere grad end når de deltager i begrænset omfang i almenundervisningen.

En kompleks læreropgave

Børnegruppens heterogenitet og udfordringer forbundet med at håndtere overgangen fra flugt til skolegang samt sproglige, faglige og sociale udfordringer, betyder at modtagelse, undervisning og støtte af nyankomne børn er en omfattende opgave. Lærerne beskriver at opgaven består af faglige, sociale og omsorgsmæssige elementer, samt at skulle hjælpe til at barn og familie finder sig til rette i deres nye lokalområde. Lærere bestræber sig på at skabe muligheder for, at de nyankomne børn kan deltage i almenundervisning og børnefællesskaber på skolen og udvikle deres hverdagsliv udenfor skolen.

"Vi snakker rigtig meget om at børnene får deltagelsesmuligheder, ikke kun i forhold til at være i og forstå hvad der sker i almenområdet, hvilket er en kæmpe stor udfordring. Men også deltagelsesmuligheder i forhold til at være en del af hele det sociale liv på skolen, med kammerater og i det danske samfund" (Mads)

Som denne lærer påpeger, indebærer opgaven altså at skolen støtter barn og familie i at forstå den særlige kultur, som kan siges at kendetegne den danske folkeskole, og navigere som nye borgere i Danmark.

"Jeg har et større ansvar for hele barnet og hele familien, fordi (...) det er faktisk ikke bare barnet, det er også en familie, som du skal samarbejde med. Du skal lære, forsøge at lære barnet, at blive dansk skoleelev eller kunne agere som skoleelev i den danske folkeskole. Og du skal forsøge at lære de voksne at være, ikke hvad der svarer til, (...) men at opdrage dem til at være forældre i den danske folkeskolekultur" (Mads)

Opgaven med at guide børn og forældre, som er i gang med at lære hvordan de kan begå sig i danske skolesammenhænge er ganske omfattende, da nyankomne børn og forældre ofte kæmper med sproglige, sociale og følelsesmæssige udfordringer knyttet til at genskabe deres liv i et fremmed land. Her beskriver læreren Mads hvad det bl.a. indebærer for en lærer at undervise børn med flygtningebaggrund:

"... du står med nogle børn med nogle helt helt særlige udfordringer, så du skal både have empati og forståelse for de problematikker de kan have. Men samtidig skal du ikke lade dig gå på af deres historier som lærer, og det er jo også en øvelse, (...). Du kommer jo som modtagerlærer til at høre mange rigtig rigtig barske historier, og du skal være meget meget meget tålmodig med dem, og du skal gentage mange ting for dem. Og du skal også vide at de ikke kan så meget, og de ikke kan holde deres koncentration så meget" (Mads)

Undervisning af børn med flygtningebaggrund kræver således indlevelse, viden om børns reaktioner på psykiske problemer og tålmodighed, da hukommelses- og koncentrations problemer fx forudsætter at lærere forklarer de samme opgaver gentagende gange. Det er således en kompleks opgave at undervise børn med flygtningebaggrund, da mange børn er udfordrede af voldsomme erfaringer, et opbrudt skoleforløb og hverdagsliv, som har betydning for deres deltagelse i nye skolesammenhænge. Samtidig fremhæver alle fire lærere, at det også kan være givende og berigende at undervise denne børnegruppe. På spørgsmålet om hvad det bedste er ved at undervise børn med flygtningebaggrund, svarer Jette:

"Jeg tror det er at få deres input fra hele verden, og ligeså meget som jeg lærer dem, ligeså meget lærer de mig. (...) Man lærer hvad der ligger bag og hvorfor de reagerer, som de gør" (Jette)

I forbindelse med det øgede antal børn med flygtningebaggrund og lovændringen på skoleområdet i 2016 justerede mange kommuner på deres organisering af modtageundervisning. Derfor begynder flere børn i en almenklasse fra første skoledag, samtidig med at de dagligt har timer på et

basishold. Andre kommuner har fastholdt modtageklasser, hvor børn går i 2-9 måneder, mens de deltager i flere fag i almenklasser, end de gjorde tidligere. Det vil sige, at der er en tendens til, at nyankomne børn begynder hurtigere i almenklasser. Den ændrede organisering betyder at lærere, som ikke tidligere har undervist denne sammensatte børnegruppe, står med en ny opgave. Da opgaven med at undervise og støtte nyankomne børn som beskrevet er omfattende og kompleks, giver ændringen anledning til frustration blandt lærere, som ikke oplever at være kvalificerede eller have tilstrækkelige ressourcer til at varetage opgaven i hverdagen.

"I forhold til den her nye holdkonstruktion, der føler lærerne jo at de pludselig får en ny form for arbejde, som de ikke er kvalificerede til. (...) Det som basisdansk-lærerne tidligere havde eneansvaret for, det får almenlæreren også et ansvar for. (...) Nu skal dansklæreren tilrettelægge sin undervisning efter at der er nogen, der simpelthen er virkelig virkelig svært sprogligt udfordrede i forhold til at kunne være med. Og de er også kulturelt udfordrede, og ofte også socialt udfordrede, og skal have mere hjælp fra almenlærerens side" (Mads)

Den ændrede organisering, hvor nye børn går i en almenklasse fra begyndelsen, stiller nye krav til lærere. Derved er nyankomne børn alle læreres og derved hele folkeskolens ansvar. Den kompleksitet, som karakteriserer opgaven med at modtage, undervise og støtte nyankomne børn, forudsætter at lærere på tværs af modtageklasse, basishold og stamklasser samarbejder. Samtidig forudsætter den ændrede organisering også at lærere i almenklasser bliver kvalificerede i forhold til at undervise og støtte børn med flygtningebaggrund.

Børnefællesskaber og ensomhed

Som det er beskrevet i kapitel 3, er de interviewede børn orienteret imod at blive del af børnefællesskaber på skolen, hvilket de oplever som svært. Lærerne beskriver også at det er forbundet med store udfordringer for de nyankomne børn at få adgang til de andre børns fællesskaber. De peger på at mange nye børn oplever at blive afvist af andre børn og vurderer, at ensomhed er et dominerende problem for børn med flygtningebaggrund i skolen.

"De kæmper rigtigt meget for, at få nogle at være sammen med, at få nogle at lege med. De er enormt ensomme, sådan over hele linjen (...). De siger: "Hvorfor vil de ikke lege med mig? Jeg er sød. Jeg er en god dreng. Hvorfor vil de ikke være sammen med mig?" (...) De oplever meget at de andre vælger dem fra, og at det er rigtig svært at blive ved med at byde sig til, når man på en eller anden måde kommer med på en almisse" (Rikke)

"De har helt klart en følelse af ikke at være ligeværdige og ikke at være en attraktiv person, som ven, og det er helt vildt hårdt for dem" (Mads)

Når nyankomne børn træder ind på en ny skole, møder de børn, som indgår i fællesskaber med børn, som de ofte har kendt igennem flere år. Den sproglige barriere og forskellige erfaringer i forhold til lege m.m. betyder at de nye børn ofte positioneres i periferien af skolens børnefællesskaber.

"De her børn (...) kommer jo til at være lavere i et hierarki. Ofte, men ikke altid, fordi de forstår mindre, så skal de måske i højere grad virkelig ud at arbejde for at få del i de her dybt forankrede sociale venskaber. (...) Og det er jo ikke kun sprogligt. Det kan også være at man ikke forstår den her måde at lege på, fordi man er vant til at lege på en anden måde" (Mads)

Udfordringer med at navigere i forhold til nye børnefællesskaber og afkode nye lege og sociale samspil, samt positioneringen af nye børn i periferien, betyder at flere lærere oplever at nye børn går for sig selv og søger kontakt med de voksne. Hvis det igennem en periode ikke er lykkedes nye børn at blive del af børnefællesskaber, kan de virke opgivende og tilbagetrukne, samt orientere sig mod andre børn med flygtningebaggrund. Da nyankomne børn er lige så forskellige som alle andre børn og ligesom børnefællesskaber også er, lykkes det indimellem nogle nye børn at blive del af fællesskaberne i deres almenklasse.

"Når der kommer en udefra, som er anderledes, fordi det er de. Så er det svært at få dem med ind, fordi de reagerer anderledes og gør tingene på nogle helt andre måder. Og det er svært at åbne op for, eller også de vil bare ikke. (...) For nogle er det rigtig svært, mens andre bare glider ind" (Jette)

Udfordringerne forbundet med at blive del af skolens børnefællesskaber betyder, at basisdansk lærere har en central opgave i forhold til at støtte nye børn i at få kontakt med andre børn, fx i frikvarterer. Disse lærere ser det som deres opgave at tale med de lærere, som underviser børnene i almenklasserne, som ikke nødvendigvis er opmærksomme på udfordringerne forbundet med at få adgang til børnefællesskaber.

"I starten, så siger jeg til læreren: "Sørger du for at lave legegrupper?". Han skal jo ikke bare stå ved siden af. (...) Han skal jo føle at der bliver taget hånd om ham. (...) Det skal være lidt styret i starten, fordi vi kan ikke regne med at børn bare tager et barn med ind" (Lone)

De interviewede lærere er bevidste om, at danne grupper på vegne af klassen, så de nye børn ikke oplever at blive valgt fra af andre børn. Lærerne arrangerer legegrupper og giver de nye børn en makker, som de kan være sammen med i frikvartererne. Derved fremhæver de vigtigheden af at hjælpe børn med at organisere sig samt at inddrage og ansvarliggøre børn i almenklasser i modtagelsen af et nyt barn. Således kan opgaven med at modtage nye børn blive et fælles ansvar for en klasse og være forbundet med læring for alle børn.

Denne proces kan understøttes af undervisningsmateriale, som giver anledning til at børn lærer om hinandens hverdagsliv i Danmark og de nyankomne børns hjemland, dvs. fokuserer på det almene børneliv i højere grad end på de særlige erfaringer, som børn med flygtningebaggrund også har.

Psykiske problemer og tværfagligt samarbejde

Som beskrevet i kapitel 2 peger forskning på, at børn med flygtningebaggrund har en større risiko for at lide af psykiske problemer, som følge af voldsomme oplevelser i krigsområder og under flugten, end andre børn. Hvorvidt og i hvilket omfang børn har psykiske problemer, afhænger af komplekse samspil mellem belastninger og beskyttende forhold i deres udviklingsforløb. Samtidig har familiers aktuelle livssituation og adgang til social støtte betydning for forældres muligheder for at bakke op om deres børns skolegang (Shapiro, 2017). En af lærerne oplever at en del børn virker trætte, triste og modløse, hvilket hun forstår som udtryk for at de lider af psykiske problemer, som de har behov for hjælp til at håndtere. En anden lærer oplever at et mindre antal børn er egentligt traumatiserede.

”Vi har nogle enkelte rigtig rigtig traumatiserede børn, som måske er så understimulerede eller traumatiserede (...) at de fx ikke ved hvordan man leger (...). De har en rigtig dårlig hukommelse. De har rigtig meget koncentrationsbesvær. De har rigtig meget uro i kroppen. Så alle de her grundlæggende ting, som man optimalt set burde kunne for at kunne være i en læringskontekst, det har de svært ved. Og så har vi nogle, som har angst, også baseret i deres krigstraumer. De børn har det rigtig svært. Det er typisk børn, som både er primært og sekundært traumatiserede. Det vil sige at deres forældre er voldsomt traumatiserede” (Mads)

Denne beskrivelse fremhæver flere af de reaktioner, som er udbredte blandt traumatiserede børn, som fx koncentrations- og hukommelsesproblemer, der udfordrer børns læring (Ryding & Leth, 2013). Opgaven med at støtte børn, som er traumatiserede eller har traumatiserede forældre, forudsætter et tværfagligt samarbejde (Montgomery & Linnet, 2012). Det vil sige, at lærere samarbejder med specialuddannede lærere, PPR-psykolog, sagsbehandler og kontaktperson eller familiekonsulent, hvis familien har fået tildelt en sådan. I nogle tilfælde har børn og forældre behov for specialiseret behandling på et regionalt behandlingscenter for traumatiserede flygtninge. Flere lærere oplever dog at der er begrænset tværfagligt samarbejde og de efterspørger muligheder for at kunne henvise børn til støttende indsatser, psykologisk undersøgelse og behandling (Als Research, 2012; Toft, 2017). Nogle lærere beskriver at de først sender en underretning til kommunen, når de har opbrugt mulighederne for at støtte barnet med hjælp fra specialuddannede lærere på skolen eller at de får indtryk af at der er alvorlige problemer i hjemmet.

Efterfølgende oplever lærerne at de i et begrænset omfang bliver inddraget i det sociale arbejde med familien.

Selvom flere lærere på korte kurser er blevet undervist i, hvordan børn typisk reagerer på traumatiske hændelser på korte kurser, oplever de ikke, at det er tilstrækkeligt i forhold til at undervise og støtte traumatiserede børn. Samtidig er det uklart for lærerne, hvad de kan og skal gøre i forhold til de øvrige børn med flygtningebaggrund, som lever med tab og svære livsvilkår, uden nødvendigvis at være traumatiserede. Lærerne er enige om, at det er afgørende for alle nyankomne børn, at lærere lytter til børnenes oplevelser, tanker og følelser, hvilket forudsætter at børnene kan udtrykke sig på dansk. På spørgsmålet om hvad det vil betyde, hvis en systematisk og kvalificeret psykosocial støtte blev en del af lærernes opgave i skolen, svarer Lone:

"Jeg tænker at det vil slide mig op, fordi hvis han fortæller, at han har set sin farbror blive slået ihjel eller.... Jeg vil føle mig magtesløs. Hvad skal jeg gøre ved det? Jeg kan jo ikke bare sige: "Jamen, sådan er det. Det var det og du er her nu". Men det er jo det der sker, at jeg siger: "Det kan jeg godt forstå, men jeg er ikke psykolog"" (Lone)

De fire lærere oplever ikke, at de er kvalificerede til at støtte de nyankomne børn og fremhæver, at der er begrænsninger i forhold til, hvad de kan tilbyde børn i form af systematisk psykosocial støtte i skolen. De peger på, at deres primære opgave som lærere består i at understøtte børns faglige læring, samtidig med at de forstår børns trivsel som en forudsætning for læring. Nogle lærere oplever at de må afgrænse deres opgave, da øgede forventninger om psykosocial støtte kan give anledning til afmægtighed og forhindre dem i at varetage deres undervisningsopgave. Derved fremhæver de risikoen for at blive psykisk belastet som lærere, og peger på nødvendigheden af supervision, i forbindelse med psykosocial støtte af nyankomne børn i skolen (Montgomery & Linnet, 2012). Læreren Rikke beskriver, hvordan hun og hendes kollegaer kan opleve afmægtighed, som er knyttet til børns oplevelse af ensomhed.

"Det er faktisk så udfordrende, at man nogle gange har lyst til at tænke: "Hvorfor skulle jeg lige tage den opgave?". Det er vildt svært og det er noget, som vi snakker rigtigt meget om i teamet. (...) Det er helt vildt svært at vide hvad man skal gøre for at hjælpe dem, fordi vi jo kan se at de føler sig enormt ensomme og at de trækker sig og bliver mere og mere lukkede" (Rikke)

Lærerne fremhæver at der mangler faglig ekspertise i forhold til at støtte de nyankomne børn i skolen, hvilket betyder at de oplever magtesløshed, når børn med flygtningebaggrund ikke får den hjælp og behandling, som de har behov for. Disse erfaringer og overvejelser understreger, at lærere, som

underviser nyankomne børn, har behov for efteruddannelse og supervision vedrørende hvordan de kan støtte disse børn bedst muligt med de rammer og ressourcer, som de har til rådighed.

Forældresamarbejdes betydning for børns trivsel

Lærerne er enige om, at samarbejdet med forældre er helt afgørende for, at de kan støtte de nyankomne børn bedst muligt i skolen. En lærer beskriver at disse børns forældre ofte er "lave på ressourcer", og at familierne ofte er på "overarbejde". Denne opfattelse er knyttet til, at flugten til et vestligt land ofte er forbundet med tab af ressourcer, i form af sprog, kompetencer, netværk, økonomi m.m. (Betancourt et al., 2015). Samtidig er nyankomne forældre ofte udfordrede i forhold til at forstå og navigere i danske skole- og kommunale systemer, i forbindelse med genskabelsen af deres hverdagsliv i nye sammenhænge (Shapiro, 2017). Flere lærere beskriver at forældresamarbejdet kan være udfordrende og kræver, at lærere udvikler deres praksis med henblik på at komme i dialog med forældre, som ikke har kendskab til folkeskolen eller erfaring med skole-hjem-samarbejde i Danmark.

"En ting, som gør det rigtig svært at lave det her arbejde, eksempelvis i forhold til det psykosociale, er forældresamarbejdet. Fordi det er nogle andre kulturer, og der er en sproglig barriere, der gør samarbejde meget mere kompliceret. Og der vil sikkert også være nogle, som er berøringsangst i forhold til at begive sig ud i det, fordi man skal lære at være på en anden måde" (Mads)

Som Mads fremhæver, forudsætter mødet mellem forskellige skolekulturer og dertil hørende forventninger til forældreopgaven, at lærere skaber rammerne for en åben dialog med forældre. Forældresamarbejde kan være udfordret af en sproglig barriere og sikring af, at der er en tolk til stede ved skole-hjem-samtaler og forældremøder.

"Hvis en tolk ikke dukker op eller de ikke kan skaffe en for et kvarter, hvis det er en skole-hjem-samtale. Ja, men så kan vi slet ikke holde den samtale. For så skal vi bruge barnet (som tolk, red.), og barnet skal jo ikke sidde og kommunikere for os" (Jette)

Som Jette beskriver, kan praktiske forhold vedrørende adgang til tolkeservice betyde, at afgørende forældremøder og skole-hjem-samtaler må aflyses. Udover det sproglige er der også en del viden om folkeskolen, som ofte er implicit i mødet mellem forældre og lærere, som skal italesættes for at gøre det muligt for forældre at støtte deres børns skolegang. Lærerne peger på, at et godt skole-hjem-samarbejde forudsætter at lærere er mere eksplicite omkring skoledagens organisering, fokus i undervisningen og deres forventninger til forældre. Selvom skole-hjem-samarbejde kan være udfordrende, oplever lærerne at mange forældre ønsker et godt samarbejde, og at et øget forældresamarbejde styrker børns trivsel samt faglige udvikling.

"Jeg oplever, at de er enormt ydmyge og lydhøre og at de rigtigt gerne vil gøre det på den måde, som vi gerne vil have det, de fleste forældre. (...) Jo mere man kan tale med forældrene om hvordan det går. (...) Jo bedre fungerer deres børn og jo mere flytter de sig fagligt" (Rikke)

Flere lærere oplever, at forældre til børn med flygtningebaggrund ofte ønsker at lære om skolen og samarbejde med lærerne. En del forældre efterspørger muligheder for, at deres børn kan få lektiehjælp, da de er bevidste om deres egne begrænsninger knyttet til at lære et nyt sprog, og ønsker at deres børn udvikler sig fagligt. Samarbejde med nyankomne forældre kan være tidskrævende, men udgør en god investering i forhold til at sikre nye børns læring og udvikling i skolen.

Lærernes gode erfaringer og ideer

Nogle af de interviewede lærere oplever, at deres arbejde er under pres som følge af begrænsede ressourcer, som betyder at de underviser op til 15 nyankomne børn i en modtageklasse eller på et basishold uden en tolærerordning. Disse lærere efterspørger bedre rammer og ro til at undervise samt mulighed for at tage på hjemmebesøg, som ofte giver et vigtigt kendskab til familien og derfor kan udgøre et godt fundament for at samarbejde med forældrene. Derudover efterspørger flere lærere mulighed for at specialisere sig som underviser i dansk som andetsprog gennem efteruddannelse. De fire lærere fremhæver flere eksempler på tilgange, tiltag og praksisformer, som de oplever at børn med flygtningebaggrund profiterer af. Det drejer sig om: Dansk som andetsprog, temadage, undervisningsmateriale, børnegrufforløb og styrket forældresamarbejde. Disse forslag beskrives kort i de følgende afsnit.

Dansk som andetsprog – et resourcesyn på børn

To af de interviewede er specialiserede i dansk som andetsprog, der tidligere var et fag på læreruddannelsen og i dag er en diplomuddannelse. Med dansk som andetsprog som specialisering har lærere bl.a. indsigt i, hvad det kan betyde for børn at gå i skole på et andet sprog end deres modersmål, og hvordan modersmålet kan inddrages som en ressource i undervisning. Som læreren Rikke beskriver, repræsenterer dansk som andetsprog en tilgang til undervisning af nyankomne børn, som bygger på et ressourceorienteret menneskesyn.

"Det allervigtigste er dansk som andetsprog-terminologien, eller den måde at se og tænke det på. Der har man et resourcesyn på barnet (...). Det er jo også rigtig svært og en hel øvelse for sig (...). Faget er født med at man skal se børnenes ressourcer i stedet for mangler. Og når jeg gør det, når jeg husker det, så går det bare meget bedre. Hele det der med at huske, at de skal have noget, de skal føle at de kan. De skal føle at det betyder noget. De skal føle at de kan bidrage med noget. Positionere dem til at være nogle vidende og dygtige og nogle, der kan bidrage med noget. I stedet for at positionere dem

som nogle, der altid bare skal være med på en lytter. Det tror jeg er det mest skelsættende og det som betyder allermest” (Rikke)

Dansk som andetsprog repræsenterer en faglighed, som er afgørende for varetagelsen af det komplekse arbejde forbundet med at undervise og lære børn et andet sprog end deres modersmål, samtidig med at de deltager i almenundervisning i andre fag. Som en rapport fra Danmarks Evalueringsinstitut peger på, har danske kommuner svært ved at rekruttere og efteruddanne tilstrækkeligt mange lærere til at undervise børn med et andet modersmål end dansk med udgangspunkt i tilgangen i dansk som andetsprog (Danmarks Evalueringsinstitut, 2016a).

Temadage om børneliv i forskellige lande

En lærer fremhæver sin erfaring med temabaseret undervisning, hvor alle børn på skolen udarbejdede plakater i grupper med flag fra de lande, som var repræsenterede i børnenes personlige stamtræ. Da plakaterne blev hængt op på fællesarealerne blev det synligt at de fleste børn havde relationer til andre lande og således ikke kun de børn, som havde et andet modersmål end dansk. Derved blev mangfoldigheden i børnegruppen tydelig for alle på skolen, hvilket gav anledning til nye samtaler mellem lærere, børn og forældre.

”Det gav et perspektiv, for både forældre og børn, på at det handlede ikke så meget om os og dem, men det handlede om at vi alle sammen er forskellige. (...) De gik fra at være dem som altid var med på låns, til at være dem, som de andre opsøgte hele tiden. Og vi fik nogle børn i hele den periode, som var meget glattere, og meget mere integrerede og meget mere deltagende i undervisningen og som jo løftede sig fagligt flere trin, fordi at de var aktive og de var med og det betød noget. Og vi fik rigtigt meget at se alt det de kunne, som vi efterfølgende har kunnet bruge og sige: ”Jeg ved at du kan det der” eller ”Prøv at skrive det på arabisk” eller ”Prøv at tænke på der hvor du var derhjemme. Du har fortalt at I boede i et hus, der næsten er det samme som i Danmark” eller sådan noget” (Rikke)

Rikke oplevede altså at dette forløb, som satte fokus på alle børns familierelationer og erfaringer fra andre lande, gjorde det muligt for børn med flygtningebaggrund at deltage mere aktivt og bidrage med viden og kompetencer, som de havde udviklet i hjemlandet. Det gjorde de nye børn mere synlige for andre børn, og gav lærerne mulighed for at spørge mere konkret til deres hverdagsliv før flugten og således hjælpe børnene med at skabe forbindelser mellem deres liv i hjemlandet og skolelivet i Danmark. Denne lærer oplevede at forløbet havde en særlig positiv effekt for en af de nyankomne drenge, som ellers var urolig og havde svært ved at indgå i undervisningssammenhænge.

”Vi har et barn, som bliver meget urolig i sin krop. Han er meget sådan at kroppen begynder at køre, og så er det svært at sidde stille, og han rejser sig

op og går rundt og faktisk rigtig ofte forlader undervisningen og går rundt ude på gangene. (...) i den periode, gik han ikke lige så meget ud” (Rikke)

Læreren Jette har gode erfaringer med at børn fortæller om familietraditioner, synger sange eller introducerer til lege fra deres hjemland i basisundervisningen. Dermed fremhæver hun betydningen af at fokusere på almene aspekter af børns hverdagsliv i deres hjemland, som kan understøtte at børn med flygtningebaggrund deltager og bidrager med deres livserfaringer og kompetencer.

Undervisningsmateriale i en mangfoldig folkeskole

Lærerne efterspørger undervisningsmateriale, som kan anvendes i almenklasser og gøre det muligt for nyankomne børn at italesætte, dele og komme til forståelse med deres særlige livserfaringer på nye måder. Erfaringerne med at forbinde børnenes hverdagsliv i hjemland og Danmark peger på, at det vil være relevant at udvikle undervisningsmateriale til forløb, hvor alle børn i almenklasser kan dele deres livserfaringer og fritidsinteresser m.m. Sådanne forløb kan gøre det muligt for nyankomne børn at byde ind, deltage aktivt og opleve anerkendelse fra andre børn på nye måder. Læreren Rikke understreger at det er afgørende, hvordan børnenes særlige erfaringer bliver adresseret og italesat i undervisningsmaterialet.

”Sådan et materiale skal jo ikke handle om: ”Ej, hvor er det synd for dem, og se hvor hårdt det har været, og se hvilken kamp de har skullet igennem”. Det har de ikke brug for. De har brug for: ”Se, hvad de kan. Se, hvad man kan herfra, hvor de kom fra (...). Altså, at man ikke dyrker sorgen og offerrollen. Man skal jo dyrke det, at man kan noget, og det har givet dem noget livserfaring, som de andre ikke har, og som de kan dele ud af. Det skal ikke handle om, at deres land bare er krig og ødelæggelse” (Rikke)

Denne lærer fremhæver en central pointe; at det sprog og den måde, som børn med flygtningebaggrund bliver repræsenteret i undervisningsmateriale og af lærere, får betydning for den måde, hvorpå de italesætter og forstår deres særlige erfaringer. Materialet skal give plads til italesættelse af savn, men i lige så høj grad sætte fokus på børns almene hverdagsliv og de kompetencer, som de har udviklet i forskellige sammenhænge.

Med viden om at nyankomne børn ofte oplever at være ensomme i skolen, er det helt afgørende, at andre børn får mulighed for at forstå og lærer disse børn at kende som børn, der også lever almene børneliv i supplement til deres særlige erfaringer og kompetencer knyttet til at være flygtet fra krig. Denne proces kan understøttes af undervisningsmateriale, som anvender et sprog og tematiserer erfaringer med at leve i andre lande og flygte derfra på måder, hvor flygtningekategorien bliver nuanceret og giver børn mulighed for at mødes om almene livserfaringer, interesser, kompetencer og værdier.

Børnegruppeforløb på skoler

På en af skolerne deltager otte nyankomne børn, som har psykiske problemer, i et struktureret børnegruppeforløb, som ledes af en lærer, en fysioterapeut, en pædagogiskvejleder og en PPR-psykolog. Nogle børn i denne gruppe kæmper med tristhed og apati, mens andre børn har adfærdsmæssige problemer. Gruppen mødes en gang om ugen i seks måneder og deltager i aktiviteter, som er inspireret af NUSSA-metoden, jf. kapitel 5. Udover aktiviteter taler børnene om deres oplevelser i skolen og svære følelser. Her er to eksempler på, hvad børn med flygtningebaggrund og psykiske problemer kan få ud af at deltage i et børnegruppeforløb.

"... med den meget apatiske, generte pige, kan det være at vi - efter et halvt år - ser en pige, som i højere grad kan ranke ryggen og være modig og mere udadvendt. Og hvis vi har en rigtig vild dreng, så ser vi måske, at han i højere grad har fået nogle strategier til, hvad han kan gøre, hvis han bliver rigtig vred, eller forstå at regulere sin krop" (Mads)

Som tidligere beskrevet får nyankomne børn sjældent mulighed for at dele deres svære oplevelser og følelser i en tryk sammenhæng, som er styret af voksne. Dette er muligt i forbindelse med gennemførelse af børnegruppeforløb i skolen. Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på, at de fleste nyankomne børn er orienterede mod at blive del af fællesskaber i skolen, og således også har behov for, at deres bestræbelser på at få adgang understøttes af lærere og undervisningsforløb. Når børn lider af psykiske problemer efter ankomsten til Danmark, kan deltagelse i et børnegruppeforløb støtte børn i at håndtere den krævende overgang fra at være på flugt – og reagere på belastninger i dette forløb – til at deltage i sociale og undervisningssammenhænge i en dansk skole.

Styrket forældreinddragelse og -samarbejde

Lærerne er enige om, at det er gavnligt for de nyankomne børns udvikling, hvis de havde ressourcer til at styrke inddragelsen af og samarbejdet med forældre. Samtidig peger flere lærere på, at skoler kan afholde arrangementer, hvor forældre med flygtningebaggrund kan bidrage med mad eller noget lignende, og hvor fælles måltider kan give lærere anledning til at lære disse forældre at kende på nye måder. Disse lærere peger på, at forældresamarbejdet kunne styrkes ved at skabe flere anledninger til at komme i dialog med forældre og ved at være mere nysgerrig overfor hvordan de oplever det at være forældre i den danske folkeskole.

"Spørg: "Hvordan har I det med den danske skole? Er der noget, som I ikke forstår? Er der noget I skal vide mere om?" Altså, være meget mere nysgerrig og meget mere involverende" (Rikke)

Skole-hjem-samarbejde kan altså styrkes ved at give forældre muligheder for at deltage og byde ind med deres livserfaringer, for på den baggrund at skabe

mere ligeværdige og nysgerrige dialog mellem lærere og forældre. Det vil sige, at den ressourceorienterede tilgang til nyankomne børn, kan danne grundlag for måden, hvorpå nye forældre i folkeskolen bliver mødt og inviteret ind i et samarbejde om deres børns faglige og psykosociale udvikling.

Opsamling af lærerperspektiver

De interviewede lærere giver et indblik i, hvad det indebærer og kan betyde for lærere at modtage og undervise børn med flygtningebaggrund i skolen. I modtagelsen af nyankomne børn er det afgørende at genskabe oplevelsen af trykthed omkring børnene, som ofte er bange og tilbageholdende. Særligt er den sproglige barriere en udfordring for lærere, ligesom den er det for børnene. Selvom et tydeligt og imødekomende kropssprog samt visuelle og teknologiske virkemidler gør det muligt for lærere at kommunikere med nyankomne børn, fremhæves risikoen for, at børn bliver isoleret med belastende oplevelser og svære følelser. Undervisning af børn med et andet modersmål end dansk – herunder med flygtningebaggrund – i mindre grupper i modtageklasser eller basishold, gør det muligt for lærere at skabe en god kontakt til de fleste børn. Lærerne oplever, at de mindre undervisningssammenhænge giver nyankomne børn mulighed for at deltage aktivt, hvilket de i mindre grad har i de større almenklasser. Oplevelsen af at det er særdeles krævende for nye børn at følge med i undervisningsforløb og få adgang til børnefællesskaber, peger på behovet for at tilrettelægge undervisningen og modtagelsen på måder, som i højere grad understøtter de nye børns navigation i nye sammenhænge.

Da børn med flygtningebaggrund er en sammensat gruppe af børn med vidt forskellige livserfaringer, familiekonstellationer og forudsætninger for at deltage i undervisning, er modtagelsen af nyankomne børn en omfattende opgave for lærere. Det skyldes bl.a. at modtagelsen også indebærer at lærere hjælper børn med at blive del af sociale fællesskaber i skolen og udenfor. Derudover er børnenes familier præget af ressourcetab og udfordret i forhold til at genskabe familiens hverdagsliv og navigere i et komplekst skolesystem og socialt system i Danmark. De modtagende lærere har også en central opgave i forhold til at tale med lærere og børn i de almenklasser, som de nyankomne børn er tilknyttet, udover modtageklassen eller basisholdet.

De fleste nyankomne børn er orienteret imod at blive del af børnefællesskaberne på skolen, hvilket lærerne peger på kan være forbundet med udfordringer. Flere lærere oplever at ensomhed er en udbredt problematik for børn med flygtningebaggrund, som i forlængelse af gentagende oplevelser af at blive afvist af andre børn kan virke opgivende i forhold til at få adgang.

Forskning peger på, at børn med flygtningebaggrund har en øget risiko for at lide af psykiske problemer, og flere lærere oplever, at nogle af de nyankomne børn virker psykisk belastede. Selvom en lærer har gode erfaringer med børnegrupperforløb for børn, som er triste eller har svært ved at

indgå socialt, så peger lærerne, på at de har begrænsede kompetencer og ressourcer i forhold til psykosocial støtte i skolen. Opgaven med at identificere og hjælpe de børn, som lider af psykiske problemer, forudsætter et tværfagligt samarbejde på skolen, med PPR og socialforvaltning, hvilket flere lærere oplever er ganske begrænset. Da det ofte er krævende at undervise og støtte børn, som er flygtet fra krig og har overlevet voldsomme forløb, og derfor er udfordret personligt, fagligt og socialt, er der behov for tilstrækkelige ressourcer, efteruddannelse og supervision. Afslutningsvis fremhæver de interviewede at inddragelse af forældre og et styrket samarbejde mellem skole og hjem, er gavnligt for nyankomnes psykosociale og faglige udvikling. I det afsluttende kapitel om anbefalinger samles der op på lærernes erfaringer og ideer til, hvordan modtagelse, undervisning og psykosocial støtte af børn med flygtningebaggrund kan udvikles og forbedres.

Kapitel 4. Børns oplevelser af at være nye i skolen

Dette kapitel bygger på kvalitative interviews med seks børn i alderen 10-14 år; tre piger og tre drenge⁴. Formålet med disse interviews var at få et indblik i hvordan børn, som er flygtet fra krig, oplever det at begynde i en dansk skole og hvilke forhold, der har betydning for deres trivsel. Børnene har også fortalt om, hvordan de mener at skoler kan blive endnu bedre til at modtage børn og understøtte deres deltagelse i sociale fællesskaber, jf. bilag 6. Interviewene blev gennemført på børnenes skole i marts 2018⁵. Veninderne Amena og Ola blev interviewet sammen, mens de øvrige børn blev interviewet hver for sig. Børnene talte dansk, og ved to af interviewene deltog en arabisktalende medarbejder fra skolen, som enkelte gange hjalp med at oversætte. Under samtalerne kunne børnene se og pege på følelses-ikoner, der visualiserede basale følelser, som glæde, tristhed og vrede, hvorved fokus på børnenes trivsel i skolen blev understøttet.

De seks børn kommer fra Syrien og kom til Danmark via asylansøgning eller familiesammenføring. De bor sammen med deres forældre og søskende, og fem af børnene har boet 2 år i Danmark, mens et barn har boet her i 1 år. Tre af børnene har været adskilt fra deres far i 2-3 år, mens de boede med deres mor og søskende i et naboland til Syrien og afventede familiesammenføring. To af børnene har boet på asylcenter og gået på en tilknyttet skole. Fire børn har gået på to forskellige skoler i den kommune, hvor de bor. Forældre går på sprogskole, enkelte forældre arbejder og børnene hjælper deres forældre med at lære dansk.

Amena 11 år
Ola 12 år
Halima 13 år
Adnan 10 år
Bassel 14 år
Joram 13 år

Tabel 1: De seks børns alder og pseudonym

Skoleerfaringer fra Syrien og Libanon

De seks børn har alle gået i skole i Syrien, før de flygtede til et naboland eller Europa pga. krigen, som begyndte i 2011. To af børnene har også gået i skole i Libanon, mens deres far rejste mod Europa. Pigen Ola fremhæver det, som hun oplevede som hhv. godt og dårligt ved skolen i Syrien.

"Det var godt, fordi vi lærte arabisk. Men det var ikke godt, fordi de voksne slog børnene" (Ola)

⁴ Børn og forældre blev informeret om interviewet i et dansk og arabisk informationsbrev (Bilag 4). Forældre gav skriftligt samtykke til at deres barn måtte deltage i et interview, som blev anonymiseret og opbevaret i henhold til Persondataforordningen (Bilag 5).

⁵ Da kapitlet bygger på interviews med børn, giver det ikke indblik i, hvordan børn deltager i sociale sammenhænge på skolen, men udelukkende et indblik i børns perspektiv på deres hverdagsliv i skolen.

Flere af børnene fortæller om, at de havde gode venner i skolen, som de savnede, efter at de havde forladt landet. Børnene fortæller samstemmende om erfaringer med at lærere slog dem på fingrene i skolerne i Syrien og Libanon, fx når de ikke havde lavet lektier, hvilket ikke er usædvanligt i disse lande. Pigen Halima husker oplevelsen af at være bange og ikke at have lyst til at gå i skole.

"Det var ikke godt. Jeg blev lidt bange. Nogle gange ville jeg ikke gå i skole, fordi jeg har ikke lavet lektier og jeg kunne ikke finde ud af at lave dem (...). Jeg løj for min mor, jeg sagde til hende at jeg var syg" (Halima)

Drengen Joram var heller ikke glad for at gå i skole i Syrien, fordi lærerne slog ham og andre børn, som en del af undervisningen.

"Jeg kunne ikke lide skolen i Syrien. Jeg sagde til min far: "Jeg vil ikke gå i skole". (...) Fordi fx hvis du ikke laver lektier, du har glemt det eller sådan noget. Læreren slår dig" (Joram)

Børnene oplever således at der er væsentlige forskelle mellem det danske og syriske skolesystem.

"I Danmark, når børn ikke laver lektier, så snakker lærerne med deres forældre. (...) Men i Syrien, når man har glemt at lave lektier, så slår de" (Bassel)

Bassel fremhæver at lærerne ikke råber af børn, men derimod lytter på dem i Danmark. Han har, ligesom de andre børn, erfaring med at lærerne slog børn i Syrien. Han beskriver at lærere og elever ikke deltog i aktiviteter sammen i Syrien, hvilket peger på, at han oplevede et andet lærer-elev forhold end det, han oplever i Danmark. På spørgsmålet om hvad lærere gør, når han ikke har lavet lektier, svarer Joram:

"Hun siger: "Du har ikke lavet lektier?". Men hun er glad, hun griner og ikke sur. Det er jeg glad for. Det er rigtigt godt. (...) Hun siger at jeg skal lave lektier til i morgen. Jeg siger: "Ja, okay" (Joram)

Børnenes oplevelser illustrerer, at de bemærker og værdsætter, at lærere i Danmark har en anden pædagogisk tilgang, end de er vant til fra Syrien og Libanon. Børn, som er flygtet fra krig, har oftere end andre børn måttet arbejde for at hjælpe med at forsørge familien, hvilket kan være svært som internt fordrevne eller flygtninge i nabolande, hvor der er begrænset økonomisk støtte (Blauenfeldt, Thulin, Montgomery, Ryding, Hansen, 2017). Da Joram var 10 år begyndte han at arbejde sammen med sin bror, mens de boede sammen med deres mor i Libanon og deres far søgte asyl i Europa. De to drenge arbejdede indenfor et erhverv, som i Danmark vil kræve en faglig uddannelse. Joram fortæller stolt om sit arbejde, som han dygtiggjorde sig indenfor og overvejer

at fortsætte med efter sin skolegang i Danmark. Dog blev han udsat for nedværdigende behandling fra sin chef, som gjorde det svært for ham at varetage arbejdet.

"Det var kun svært, fordi min chef han råbte meget og han slog mig, når jeg lavede noget forkert. (...) Men jeg kunne godt lide arbejdet" (Joram)

Forskning om børnearbejde peger på, at det kan udgøre en belastning for børns udvikling, og samtidig bidrage til en oplevelse af stolthed over at kunne tjene penge til familien i en svær livssituation (Libório & Ungar, 2010). Joram giver udtryk for, at han er glad for at kunne genoptage sin skolegang i Danmark, og at han er taknemlig overfor sine lærere og klassekammerater. Krigen i Syrien og Jorams ophold i Libanon, hvor han arbejdede, betød at han kun havde 3 års skolegang bag sig, da han kom til Danmark som 13-årig. Det vil sige, at han er særligt udfordret i forhold til at deltage i undervisning sammen med jævnaldrende. Derudover er Joram og hans forældre opmærksomme på, at han er afhængig af hjælp fra lærere og venner, da forældrene, som selv er i gang med at lære dansk, ikke kan hjælpe ham.

"Min far han siger: "Jeg kan ikke læse. (...) Du skal kunne lære det selv. Vi kan ikke hjælpe dig eller sådan noget. (...) Vennerne kan hjælpe dig. Lærerne kan hjælpe dig, fordi vi kan ikke hjælpe dig". Ja, han siger sådan, også min mor" (Joram)

Børn med begrænset skolegang pga. krig og flugt har i særlig høj grad behov for individuelt tilrettelagt undervisning og støtte i skolen for at kunne indhente den tabte skolegang (Blauenfeldt, Thulin, Montgomery, Ryding, Hansen, 2017). Samtidig står mange børn med flygtningebaggrund i samme situation som Joram, da deres forældre er udfordrede af at være i gang med at lære dansk og navigere i de komplekse offentlige systemer (Shapiro, 2017). Det vil sige, at de fleste nye børn har behov for hjælp til at lære det danske sprog og lave lektier.

At være ny i skolen

De fleste nyankomne børn bliver indskrevet på en folkeskole, hvor de begynder i en modtageklasse eller stamklasse, mens de deltager i dansk undervisning på et basishold, kort tid efter at de har fået opholdstilladelse. Børn som begynder i en modtageklasse bliver typisk gradvist sluset ind i en stamklasse efter 2 måneder og op til max 2 år, jf. lovgivningen. Siden det øgede antal flygtninge i Danmark og lovændringen i 2016 er der tendens til, at flere børn hurtigere begynder i en almen klasse, mens de samtidig har timer på et basishold, hvor de får danskundervisning og lektiehjælp. Flertallet af de interviewede børn fortæller, at deres første tid på den nye skole var præget af, at de var bange, kede af det og generte.

"Jeg blev meget genert. Og fordi jeg ikke kendte nogen på skolen, så havde jeg ikke nogen at snakke med, og så sad jeg bare alene og lavede mine opgaver. (...) Jeg var bange for at nogen ville tale til mig på dansk, og jeg ikke kunne finde ud af at snakke med dem. (...) Nogle gange begyndte jeg at græde. Jeg græd, fordi der var mange, som snakkede med mig og jeg kunne ikke svare. (...) Jeg blev meget ked af det" (Amena)

"Jeg kunne ikke forstå hvad de snakkede om. Jeg blev lidt bange. Og læreren snakkede dansk med mig. (...) Jeg synes at det er kedeligt, når man skal sidde og snakke med nogen og jeg ikke kan forstå hvad de snakker om. Jeg siger kun "Ja" og jeg forstår ikke ordene" (Halima)

De to piger beskriver at det var skræmmende og overvældende for dem at begynde i skolen. De beskriver en oplevelse af at være udenfor eller afskåret fra at deltage i samtaler og undervisning, da de ikke forstod hvad læreren og de andre børn sagde. Halima oplevede det også som kedeligt at være afskåret fra at forstå og derved deltage i det, som foregik omkring hende. Flere børn fortæller om, at de sad alene og holdt sig for sig selv i begyndelsen. Halima var også ked af det i begyndelsen, fordi hun savnede sine venner i Libanon.

"Når jeg gik hjem, så græd jeg lidt, fordi jeg ikke havde nogen venner. (...) Nu er jeg glad, men det er svært for mig, når jeg har lektier for" (Halima)

Børnene beskriver altså, at den første tid på en skole, hvor de ikke kendte andre børn og lærere og ikke kunne tale sproget, var forbundet med svære følelser; at være bange, ængstelig, genert, trist og frustreret.

"Jeg blev rigtig bange, når de sagde, at vi skulle spille stikbold, og jeg ikke kunne finde ud af at spille det. Så gik jeg bare over til siden og så hvordan de spillede" (Amina)

Nyankomne børns møde med børn og lege, som de ikke kender, kan være skræmmende og svært at deltage i. Det er således en krævende opgave med at aflæse, afkode, navigere og lære sociale spilleregler i nye skolesammenhænge.

Andre børn og læreres betydning

Flere børn beskriver, at de håndterede den første svære tid på skolen ved at få hjælp fra andre børn i modtageklasse eller basisholdet, som både talte dansk og deres modersmål.

"Der var en pige i min klasse, som hjalp mig. Hun taler arabisk. (...) Hun snakkede dansk med mig. Hun hjalp mig" (Halima)

"Jeg havde det ikke rigtig godt. Jeg kunne ikke rigtig tale (dansk, red). Men der var Amena og en anden pige, (...) og de kunne godt tale dansk (...). Så de hjalp mig med at tale med de voksne" (Ola)

Det vil sige, at andre børn, som har lært dansk, har en afgørende betydning for de nye børns oplevelse af tryghed. Det er fx vigtigt for børnene at kunne gøre sig forståelige via andre børn, som kan oversætte for dem. Her beskriver to af børnene den personlige betydning af den hjælp, som de fik fra andre børn:

"Jeg havde det ret godt, fordi de kunne hjælpe mig" (Amena)

"Det betød meget, fordi de kunne forstå hvad jeg mente. Og så kunne de forklare til de andre, hvad det var at jeg mente" (Ola)

På spørgsmålet om hvordan børn kan blive trygge i en ny skole, svarede Amena: "At have venner". Som Halima og flere andre børn beskriver det, er det vigtigt, at lære de andre børn at kende, så man kan lege sammen og blive tryk i den nye sammenhæng. Den sproglige barriere som børnene oplever, når de begynder i skolen, betyder at de er bange og utrygge i begyndelsen. Halima søgte at genskabe oplevelsen af tryghed ved at tale med sine lærere, da hun begyndte i skolen, men oplevede at det ikke var muligt.

"Da jeg startede ville jeg gerne snakke med min lærer. Men jeg kunne ikke, fordi jeg ikke var så god til (dansk, red)" (Halima)

Da modtageklasser og basishold ofte består af børn, som har forskellig nationalitet og modersmål, som lærere sjældent taler, er det et vilkår for de fleste nyankomne børn, at de ikke kan kommunikere med deres lærere før de selv har lært dansk. 10-årige Adnan fortæller at han ikke legede med de andre børn i begyndelsen, fordi han var bange. Han sad for sig selv, tegnede og lavede perler, selvom han meget bedre kan lide at være fysisk aktiv og fx spille fodbold. Han beskriver en af sine lærere på basisholdet som rigtig sød, bl.a. fordi hun hjalp ham med at blive venner med andre arabisktalende børn.

"Hun hjalp mig med at komme ud af klassen og spørge om jeg kunne være med i nogle lege" (Adnan)

Da Adnan også havde gået på en anden skole i Danmark, havde han erfaring med at være ny, hvilket han oplevede hjalp ham i forhold til at håndtere skiftet til den nye skole. Bassel blev glad, da han begyndte i skole, efter at have ventet i 3 måneder. Han begyndte i en modtageklasse og kort tid efter også i en almenklasse, hvor han oplevede at få venner og hjælp til lektier.

"Drengene sagde til mig: "Du må gerne være sammen med os", og så blev vi venner. (...) Fordi min lærer hun sagde: "Hvorfor sidder han alene?". (...) "I må gerne sidde sammen med ham. Fordi han er ny her, så han kan ikke snakke så meget dansk. I må lære ham det"" (Bassel)

Bassel beskriver en situation, hvor hans lærer i stamklassen instruerer de andre børn i at tage godt imod ham og hjælpe ham med at lære dansk, hvilket han oplevede blev indgangen til at deltage i klassens fællesskaber i skoletiden.

Børnenes beskrivelse af utryghed og ængstelighed i forbindelse med at begynde i en ny skole peger på det almene forhold, at overgange til nye sammenhænge i børns hverdagsliv kan opleves som skræmmende og krævende. Samtidig ved vi fra forskning, at voldsomme erfaringer fra flugtforløb, tab og svære livsvilkår kan betyde at mange børn ved ankomsten til et modtageland har mistet deres oplevelse af basal sikkerhed (Montgomery & Linnet, 2012). Det forhold understreger, at genskabelsen af en oplevelse af tryghed og tillid til andre mennesker er central i modtagelsen af nyankomne børn, hvilket lærerne også fremhæver.

En sproglig barriere

Børnene er generelt optagede af at lære dansk og udvikle deres danske sprogkundskaber, som har afgørende betydning for deres muligheder for at tale med lærere og andre børn på skolen. Flere af børnene beskriver at det danske sprog er en forudsætning for at blive venner med dansksprogede børn, hvilket ofte er målet for nyankomne børn (Shapiro, 2017). Som Halima beskriver, kan nye børns læreproces være forbundet med udfordringer for de andre børn.

"Da jeg startede i klassen, kunne jeg ikke finde ud af at snakke med nogen, så jeg sad bare stille ved mit bord. Der var mange, som snakkede med mig. Men jeg sagde at jeg ikke kunne forstå dem. Nu gider de ikke at snakke med mig, fordi de tror at jeg ikke kan finde ud af at snakke. Men det kan jeg godt"
(Halima)

Børn, som er i gang med at lære dansk, gennemgår ofte en stor sproglig udvikling, som betyder at de gradvist bliver i stand til at indgå i dialog på dansk. Hvis andre børn ikke er opmærksomme på denne sproglige udvikling og fortsætter med at forstå de nyankomne børn som ikke-dansktalende, risikerer de nye børn at blive udelukket fra at deltage i nogle børnefællesskaber. Selvom flere af de interviewede børn har boet to år i Danmark, er det stadig svært at tale dansk, og flere af børnene har erfaringer med ikke at blive forstået af andre børn og lærere. Det er en erfaring, som er forbundet med tristhed og en oplevelse af utilstrækkelighed, som kan udfordre børns selvforståelse og oplevelse af handlekraft.

H: Når jeg prøver at snakke dansk, så jeg synes ikke at jeg er så god til det. (...) Nogle gange laver jeg en fejl, når jeg snakker med nogen. Og nogle gange kan de ikke forstå hvad jeg snakker om. (...)

D: Hvordan føles det, når andre mennesker ikke forstår én? (...)

H: Trist (Peger på et trist ansigt)

D: Bliver man trist? Har du prøvet at være trist i skolen?

H: Ja.

*D: Okay... Og hvad gør du, når du bliver trist?
H: Jeg sidder og snakker ikke, sidder stille” (Halima)*

Halima beskriver at det er forbundet med ærgrelse, frustration og vrede, når hun ikke kan forstå, hvad læreren siger eller selv sige det, som hun gerne vil. Hun oplever at blive trist og stille i klassen, når hun ikke oplever at blive forstået af lærere eller børn. Flere af børnene beskriver at det er svært og kedeligt at gå i skole, når de ikke kan forstå hvad lærerne og de andre børn siger, eller selv udtrykke sig på dansk. Den sproglige barriere er et vilkår, som uden tvivl er forbundet med daglige udfordringer for nyankomne børn i skolen.

Børnefællesskabers betydning

Som beskrevet, finder børn tryghed og hjælp til at håndtere sprogbarrieren ved at lære børn at kende, som de deler modersmål med. De fleste bliver først venner med andre børn i modtageklassen eller på basisholdet, hvorefter de søger at komme i kontakt med dansksprogede klassekammerater og andre børn på skolen. De interviewede børn peger på et dilemma mellem gerne at ville lære dansk og få dansktalende venner, og samtidig også være sammen med deres venner, som har samme modersmål.

”Hvis man tit er sammen med arabiske børn, så kan man ikke rigtig lære dansk. Så taler man tit arabisk sammen. Fx mig og Ola, vi taler tit arabisk sammen, men når Maya er med, så taler vi dansk sammen. Det synes jeg er bedre” (Amena)

Halimas oplevelse illustrerer, at sprogbarrieren udgør en udfordring i forhold til at opretholde venskaber med dansktalende klassekammerater.

”Når min ven snakker med mig, er der nogle gange, hvor jeg ikke kan forstå hende. Og jeg bliver lidt sur (?), når jeg skal spørge hende om hun kan forklare ordene. Så jeg bliver lidt stille og siger ”Ja, ja.” til hende” (Halima)

På spørgsmålet om hvor 10-årige Adnan bedst kan lide at være på skolen, tydeliggør hans svar, at han søger muligheder for at deltage i aktiviteter, hvor han kommer i kontakt med danske børn. Han kan bedst lide at være i bordtennislokalet og spille samme med de børn, som er der, hvilket primært er dansksprogede. Adnan leger både med arabisk- og dansktalende børn i skolen, men han vil gerne lære flere børn at kende fra sin klasse, *”fordi det er sjovere”*, som han beskriver det. Han uddyber her hvorfor:

”Hvis jeg lærer én at kende, så kan jeg også lære hans venner at kende” (Adnan)

Det vil sige, at han ønsker at lege med flere danske børn, da de kan give ham mulighed for at deltage i flere børnefællesskaber. Deltagelse i børnefællesskaber kan give ham og andre nye børn mulighed for læring om

fritidsaktiviteter og mulige børneliv i Danmark. Adnan oplever dog, at det kan være svært at opretholde kontakten med danske børn henover flere dage i træk.

"De spørger ikke så meget om vi skal blive sammen. (...) Det er svært, hvis vi leger sammen og jeg går væk. (...) Vi kan ikke finde hinanden en anden dag. (...) Så vi leger ikke så meget med hinanden" (Adnan)

Det virker som om at Adnan oplever, at han sjældent bliver inviteret ind i lege og at hans relationer til danske børn er flygtige, forstået på den måde at han sjældent finder sammen med de samme børn, flere dage i træk. Ingen af de seks interviewede børn har været på besøg hjemme hos en af sine danske klassekammerater i forbindelse med en legeaftale eller lignende. Adnan mener at det er en god ide, hvis lærerne hjalp ham og andre børn med at indgå legeaftaler med danske børn, sådan at de kan lære hinanden bedre at kende. Børns kendskab til hinandens familie- og hverdagsliv udenfor skolen kan styrke deres viden om hinanden og udvikling af mere mangfoldige børnefællesskaber i skolen. Bassel oplever ikke at er svært at få venner på skolen, som han kan spille fodbold og computerspil med. Men en voldsom episode, hvor en ældre dreng fra Syrien fysisk skadede et andet barn, betød at nogle af de danske børn på skolen blev bange for Bassel, selvom han ikke havde noget med episoden at gøre.

"De ved at jeg kommer fra Syrien, så de tror at jeg vil slå dem. Jeg siger til dem "Jeg slår ikke nogen". (...) Fordi de blev meget bange" (Bassel)

Denne drengs oplevelse peger på, at børn med flygtningebaggrund kan komme i situationer, hvor de skal forholde sig til grænseoverskridende handlinger, der er udført af andre børn, som har den samme nationalitet. Dansk forskning viser, at oplevelser af diskrimination er forbundet med øget risiko for psykiske problemer blandt unge med flygtningebaggrund (Montgomery & Foldspang, 2007). Flere børn fortæller om episoder, hvor de oplevede at blive drillet eller chikaneret af andre børn i skolen. Amena og Ola beskriver, at de er blevet drillet med deres udtale af danske ord af børn på basisholdet. Joram fortæller om en episode, hvor en af hans klassekammerater gjorde ham ked af det.

"Der var en dreng, som spurgte: "Kender du den her?" Jeg sagde "Nej". Han grinede af mig og sagde: "Du ved det ikke og du kan ikke snakke dansk". (...) Jeg sagde: "Okay, okay, jeg kan ikke snakke dansk", og så gik jeg bare" (Joram)

Joram oplevede altså, at en af hans klassekammerater gjorde grin med ham pga. hans danske sprog, og Jorams håndtering af situationen viser, at det kan

være svært at navigere i sådan en situation, når man er ny i klassen og har begrænset erfaring med at deltage i børnefællesskaber i Danmark.

"Jeg tænkte: "Lige meget. Jeg snakker med ham igen. Vi er venner igen". (...) Fordi vi går i klasse sammen. Vi skal snakke sammen alle sammen. Vi må ikke være sure" (Joram)

Jorams udsagn peger på at han efterfølgende var usikker på, hvordan han skulle forholde sig til klassekammeraten, og hvorvidt han skulle tale med ham eller ej. Beskrivelsen illustrerer at han, som ny dreng i klassen, ikke oplevede at have mulighed for at sige fra overfor klassekammeraten, da han gerne vil være del af klassens fællesskab. Det er altså forbundet med særlige udfordringer, at blive del af børnefællesskaber i skolen, hvor sprogforskellen spiller en central rolle. At ingen af de seks børn, som har boet to år i Danmark, har været på besøg hos danske børn fra skolen, tyder på at der er behov for fokus på, hvordan nye børn får adgang til og kan blive del af børnefællesskaber i og udenfor skolen.

Mellem modtage- og almenundervisning

Hvad det betyder for børn både at deltage i modtage- og almenundervisning, og således bevæge sig frem og tilbage mellem to undervisningssammenhænge i skolen, er sparsomt undersøgt. Det øgede antal børn med flygtningebaggrund i danske skoler, den ændrede lovgivning og øgede politiske fokus har skærpet interessen for at få indblik i muligheder og begrænsninger forbundet med denne kombination af basisdansk og almenundervisning. Her peger børn på forhold, som de værdsætter ved at være på et basishold med få andre børn.

"Man bliver ikke genert, (...) fordi der er ikke særlig mange børn" (Amena)

"Hvis der er nogle ord, som jeg ikke forstår, forklarer læreren dem rigtig godt" (Ola)

"At lære" (Amena)

"Lidt kedeligt, men også godt, fordi der ikke er så meget larm" (Adnan)

Amena fremhæver også betydningen af at blive forberedt på de temaer, som de skal arbejde med i stamklassen, når de er på basisholdet.

"Det var bare svært, når man ikke forstår opgaven. (...) Derfor er jeg glad for at vi går på (flere hold, red.). På basisholdet får vi at vide hvad det er vi skal, når vi er i (klassen, red.). Når vi er der, så er der ikke noget dårligt. Så har vi det godt, fordi vi ved hvad temaet handler om. Hvad det er vi skal" (Amena)

Det vil sige, at undervisning på basishold kan have en vigtig funktion, udover læring af det danske sprog, nemlig at styrke børns forudsætninger for at deltage og bidrage i den almene undervisning i deres stamklasse. Flere børn fremhæver dog, at det kan være frustrerende at deltage i flere forskellige sammenhænge i løbet af en skoledag, da de oplever at gå glip af undervisning og færdiggørelse af projekter i deres stamklasse.

Ola: *"Nogle gange vi kan ikke lide Basis, fordi når vi er i Basis, så har vi noget vigtigt med 5. årgang og så jeg kan ikke gå med dem"*

Amena: *"Fx forleden dag skulle vi lave noget færdigt. Og Ola og jeg, vi nåede ikke så langt, fordi vi var i Basis. (...) Så kunne vi ikke blive færdige med vores ting"*

Bassel bekræfter at det kan være irriterende ikke at være tilstede i alle timer, når klassen fx får lektier for, som han ikke får kendskab til. Det generer ham, da han er glad for og dygtig til flere fag, og derfor ikke kan lide at møde op til timen uden at have lavet lektier. Han oplever ikke, at det er et problem i forhold til at tage del i klassens sociale fællesskaber. Han er sammen med sine klassekammerater i frikvartererne, selvom han skifter mellem basishold og stamklassen. Flere børn udtrykker glæde og stolthed over at gå i en almenklasse. På spørgsmålet om hvorfor Joram blev glad, da han fik at vide at han skulle begynde i en 6. klasse, svarer han:

"Jeg skal videre. Jeg har mange venner der. (...) Jeg vil hellere gå i dansk klasse, (...) fordi der er børn, som taler dansk. Fordi i modtageklassen (...) snakker vi arabisk (...). Jeg gider ikke snakke arabisk, fordi jeg skal lære dansk. Når jeg går i dansk klasse, ved jeg hvad jeg skal, fordi der ikke er arabisk" (Joram)

At begynde i en almindelig klasse var et vendepunkt og vigtigt skridt videre i et langt forløb, fra at være flygtet fra Syrien, arbejde i Libanon til at kunne genoptage og fortsætte sin skolegang. Joram peger også på betydningen af at være mere afklaret mht. hvilket sprog, han skal tale, når han går i sin stamklasse, hvor alle taler dansk, da det kan være krævende at skifte imellem flere sprog i løbet af en skoledag (Shapiro, 2017). Da Halima begyndte i sin stamklasse, ville hun rigtig gerne gå der hele tiden. Men hun oplever hurtigt, at det er særdeles fagligt udfordrende for hende at deltage i 6. klassens undervisning. Derfor er hun glad for at have timer i modtageklassen, hvor hun bl.a. får hjælp til sine lektier. De fleste børn fortæller, at de er rigtig glade for at få hjælp til deres lektier af lærerne på basisholdet, og at de allerhelst vil gå i deres stamklasse, men også at det kan være rigtig svært.

Læreres betydning for børns trivsel

Lærere, som modtager og underviser nyankomne børn, lærer ofte disse børn at kende på en anden måde, som har stor betydning for børnene. De seks

interviewede børn beskriver, at lærerne på deres basishold eller modtageklasse har en særlig positiv betydning for dem, både i forhold til deres faglige og psykosociale udvikling i skolen. Amena og Ola fremhæver en oplevelse af, at deres basisdanskklærer forstår dem bedre end andre lærere. Samtidig er denne lærer dygtig til at forklare opgaver på en måde, som pigerne forstår, på trods af sprogbarrieren. Pigerne peger på at det er vigtigt for dem, at deres basislærer lærer dem at kende, da det gør dem trygge og mindre generte. Adnan fortæller om den personlige betydning af at læreren kender ham og ved, hvad han er dygtig til.

"Når jeg har et bånd med hende (læreren, red), så er det lidt rart og godt. Fordi hun ved at jeg er god til matematik. (...) Og hun hjælper mig med at blive bedre og bedre" (Adnan)

Når de nye børn deltager i undervisning i en modtageklasse eller på et basishold, er der ofte langt færre børn til stede end i en almenklasse. Den lavere klassekvotient gør det muligt for børnene at få mere hjælp fra lærerne. På spørgsmålet om hvad det betyder for dem at sidde sammen med en voksen og få hjælp til at løse en opgave, svarer Amena:

"Jeg lærer rigtigt meget. (...) Jeg bliver glad" (Amena)

Halima er glad for sin matematiklærer, som hun synes er god til at forklare opgaverne og bruger tid på at gentage sine forklaringer, selvom der er andre børn, som også har brug for hjælp.

"Hun hjælper mig, når jeg sidder og ikke kan forstå det der ord (...). Når hun kommer, så hun forklarer det rigtigt. Jeg kan godt forstå hvad hun forklarer mig" (Halima)

Selvom Halima oplever at hun får hjælp fra lærerne, ville hun ønske at hun kunne få endnu mere hjælp. Det er svært for hende og mange andre børn at følge med i det faglige, da de samtidig er i gang med at lære dansk og ikke kan få hjælp til lektier derhjemme. Som et eksempel på hvordan det kan opleves for et barn med flygtningebaggrund, når deres lærer i stamklassen ikke kender til deres tidligere skoleerfaringer, beskrives her en oplevelse som en af drengene havde med sin engelsklærer.

"Jeg har sagt til hende at jeg ikke kan finde ud af engelsk. Når man siger nogle forkerte ting i den danske klasse, så er der elever, der griner. (...) Men jeg sagde til hende "Nej, jeg kan ikke finde ud af det", og hun sagde "Du skal". (...) Hun sagde "Du skal læse den historie alene". (...) Først blev jeg sur, fordi jeg har sagt, til hende over 100 gange, fordi hun skal forstå, at jeg har ikke haft engelsk i Syrien. Så jeg kan ikke så meget engelsk, og når hun alligevel ikke hørte efter mig, så jeg blev sur. (...) Jeg råber ikke. Jeg bliver bare stille" (Bassel)

Bassel oplever at det er svært for ham at deltage i engelsktimerne, da han ikke oplever at læreren forstår, at han har begrænsede forudsætninger for at deltage i undervisningen. Han oplever ikke at læreren tager hensyn til, at han ikke tidligere har haft engelskundervisning, og han bliver vred over at skulle læse op, når andre børn griner af ham i klassen. Bassel håndterede situationen ved at tale med sin basislærer, som lover at hjælpe ham med engelsk, hvilket har afgørende betydning. Børnenes beskrivelser viser, hvordan de lærere, som modtager og underviser de nyankomne børn, i begyndelsen har en afgørende betydning for disse børn, som kan opleve utryghed i deres almenklasse og har stort behov for lektiehjælp og støtte. Denne betydning vedrører både børnenes faglige, personlige og sociale udvikling.

Børns bekymringer og svære følelser

Sprogbarrieren mellem børn og lærere betyder, at det kan være svært for børnene at tale med deres lærere om de svære følelser, som de oplever i forbindelse med deres skolegang, jf. kapitel 3). Det beskriver Halima fx her:

"D: Snakker I også om det her med følelser? Hvordan du har det? Er det noget du snakker med lærerne om?"

H: Nej.

D: Nej, aldrig? Nej. Hvorfor tror at du det kan være?"

H: Jeg tror, når vi snakker om det, så er det svært, når jeg skal sige ord til hende" (Halima)

Samtidig oplever nogle af børnene, at de godt kan dele nogle af deres bekymringer og svære følelser med deres lærer. To af drengene fortæller, at de er bekymrede for deres familie, som stadig befinder sig i Syrien. Familiernes sikkerhed er svært truet af krigshandlinger, og de har ikke mulighed for at flygte derfra.

"B: De kan ikke gøre noget, fordi hvis de skal til Tyrkiet, så angriber de dem, og hvis de skal til et andet sted, så de kan ikke gøre noget. (...)

D: Hvis du tænker på det i skolen, kan du så sige det til din lærer? (...) Gør du det?"

B: Ja.

D: Så du kan godt dele, hvis du har nogle triste tanker?"

B: Ja" (Bassel)

Bassel oplever at han godt kan tale med læreren i modtageklassen om sine bekymringer for familien i Syrien, men det er ikke et emne, som han taler om med sine klassekammerater i stamklassen. Der er en arabisktalende pædagogmedhjælper på den skole, hvor Amena og Ola går, hvilket betyder at de har en voksen, som de kan tale med på arabisk. Pigerne taler både med hende om deres hverdag, og hvis de er kede af det.

"Hun kan forstå mig, fordi hun selv er arabisk. Hvis jeg snakker med danske voksne, så forstår de ikke så godt hvad jeg mener. Men hun forstår godt hvad jeg mener" (Ola)

Både Amena og Ola er glade for, at de kan tale med den arabisktalende medarbejder. Derudover oplever de også, at de kan tale med deres dansktalende klasselærer, hvis de har brug for hjælp. Forud for interviewet i forbindelse med tilblivelsen af denne rapport sagde flere af børnene, at de var nervøse. Ved afslutningen af interviewet gav de samstemmende udtryk for, at det var rart at blive spurgt til deres erfaringer fra skolen. Her begrundet Halima hvorfor:

"Det er dejligt, (...) fordi vi sidder og snakker sammen, (...) fordi det er vigtigt for mig. Det er jo ikke så tit at man spørger børn til råds (...). De voksne tror at de ved hvordan tingene skal være, men det er vigtigt at spørge børnene" (Halima)

Halima fremhæver altså en oplevelse af, at hun og andre børn sjældent bliver taget med på råd, når voksne skal beslutte forhold vedrørende deres hverdag. Det er altså afgørende for hende at tale med voksne, og at børn bliver inddraget i beslutninger vedrørende deres hverdagsliv. Amena fremhæver betydningen af, at dele sine tanker og følelser med en voksen:

Amena: "Jeg synes bare at det var godt du kom og spurgte os om hvordan vi har det"

Ditte: "Så det er vigtigt at der er nogen, der spørger?"

Amena: "Ja. Så kan vi få det bedre efter at vi har svaret på spørgsmålene"

Adnan bekræfter de to pigers oplevelse af, at det var behageligt og vigtigt, at der er voksne, som spørger børn om, hvordan de har det, og hvordan de oplever deres hverdag i skolen:

"Det er rart at der er en voksen, som spørger hvordan jeg har det og snakker med mig" (Adnan)

Adnan fortæller også at lærerne ikke har så meget tid til den form for samtaler, og at de sjældent har talt om deres trivsel på basisholdet, som han har været tilknyttet i mere end et år. Børns oplevelse af at det kan være svært at tale med deres lærere om svære følelser pga. sprogbarrierer, læreres begrænsede tid eller begrænsede opmærksomhed på dette aspekt af børns trivsel, peger på behovet for en øget prioritering og systematisk fokus på psykosocial støtte af nyankomne børn i skolen. Samtidig understreger børnenes erfaringer med, at det er forbundet med positive følelser at kunne dele sine bekymringer med en lærer og at blive interviewet af en voksen, som de ikke kender, at det er relevant for nyankomne børn at have mulighed for at tale med voksne og andre børn om hvordan de har det. Det vil sige, at børnenes oplevelse af en

sammenhæng mellem at dele og opleve positive følelser peger på, at samtaler og andre muligheder for at udtrykke sig individuelt og i grupper er relevant i forhold til at styrke den psykosociale støtte af nyankomne børn i skolen.

Børns ønsker, drømme og gode råd

En del af formålet med at interviewe de seks børn var at få belyst, hvordan Red Barnets projekt kan bidrage til udvikling af danske skoler, således at de giver nyankomne børn bedre muligheder for at deltage og udvikle sig i skolens fællesskaber. Som beskrevet i det foregående er det afgørende for børn, at skolen giver mulighed for, at de kan blive del af børnefællesskaber, at lærere har tid til at lære dem at kende, at de forklarer opgaver grundigt, bruger visuelle virkemidler og oversættelsesprogrammer, og at der er ressourcer til lektiehjælp. På spørgsmålet om hvordan skolen kan udvikles, så den i højere grad understøtter børns bestræbelser på at lære dansk, gå i en stamklasse og få venner, peger børnene på flere forskellige forhold, som beskrives nedenfor.

Fokus på hverdagsliv i hjemlandet

Flere børn fremhæver at de godt kan lide, at deres lærere spørger til deres hverdagsliv og skolegang i Syrien. Derved får de mulighed for at fortælle om deres interesser, kompetencer og værdier. Joram var fx glad for at hans lærer foreslog, at han skrev en stil om sit arbejde i Libanon, da det gav ham mulighed for at skrive om noget, som han var god til og dele denne viden om sig selv med de andre børn i klassen. Det vil sige, at det er vigtigt for børnene, at de får mulighed for at fortælle om – og derved skabe en forbindelse mellem – deres tidligere livserfaringer samt kompetencer og deres aktuelle livssituation, hvor de er midt i en omfattende læreproces, jf. kapitel 3. Ved at fokusere på børns hverdagsliv før den væbnede konflikt begyndte i deres hjemland, og på det almindelige hverdagsliv, som fortsætter på trods af ekstreme livssituationer, får børn mulighed for at komme til forståelse med sig selv, som mere og andet end ofre for krig og flugt. Samtidig får andre børn og lærere mulighed for at lære de nye børn at kende, som børn der også har levet almindelige børne- og familieliv og værdsætter mange af de samme almene ting, som børn i Danmark gør.

Fokus på kulturelle og religiøse traditioner

Flere af børnene fortæller at klassekammerater og lærere undrer sig og viser interesse for nogle af de kulturelle og religiøse praksisser, som børnene deltager i sammen med deres familie.

"Da der var Ramadan og jeg ikke kunne spise mad, sagde alle: "Kan du ikke spise noget?", "Hvorfor har du ikke mad med i skole?". Og alle kiggede på mig og jeg synes at det var okay. "Men bliver du ikke sulten?", "Skal du ikke drikke noget?". Så spurgte de hvad jeg lavede under Ramadan, og hvornår jeg skulle spise. Og så jeg snakkede med dem alle om det. (...) Jeg synes at det var godt, fordi så ved de noget om Islam og Ramadan" (Ola)

Selvom andre børns mange spørgsmål om at faste kan virke overvældende, giver Ola indtryk af at hun oplevede, at det var positivt, at hendes klassekammerater viser interesse og således lærer om de traditioner, som Olas familie praktiserer. Men der er også nogle spørgsmål, som kan være svære at svare på, hvilket Ola og Amena beskriver her:

"Ola: Engang spurgte nogle børn: "Skal du have tørklæde på, når du bliver stor?", "Hvad laver du, når du er muslim?" (...)

Ditte: Er der nogle af spørgsmålene, der kan være svære at svare på?

Amena: Ja, "Hvorfor at du er muslim?" (...)

Ditte: Det er svært at svare på?

Amena: Ja.

Ditte: Ja, det kan jeg godt forstå. (...) Hvad kan du finde på at svare?

Amena: Fordi min familie er muslim.

Ola: Det land jeg boede i var alle muslimer"

Spørgsmål om hvorfor man er muslim, og om piger skal have tørklæde på, når de bliver ældre, er relevante at drøfte i skolen, for at danske og nyankomne børn kan lære hinanden at kende. Men da nyankomne børn ikke har erfaring med at deltage i skolesammenhænge, hvor deres kulturelle og religiøse praksis og tilhørsforhold adskiller sig fra andre børns, kan det være svært for dem at besvare disse spørgsmål. Da viden om hinandens familiepraksis, traditioner m.m. er centralt for at udvikle mangfoldige skolekulturer og børnefællesskaber, ligger der en opgave for lærere i at behandle disse temaer i undervisningen. Undervisning om hvordan børn lever i andre lande, forskellige religiøse og kulturelle højtider m.m. kan give nye børn mulighed for at fortælle om deres familieliv og traditioner i hjemmet samt belyse mangfoldigheden i hvordan forskellige familier praktiserer diverse højtider og traditioner i Danmark.

Fokus på modersmål og tilhørsforhold

Flere børn fortæller om glæden forbundet med at klassekammerater viser interesse for at lære at sige noget eller kunne skrive deres navn på arabisk.

"Der er mange børn i klassen, som gerne vil lære arabisk. Så siger de "Hvordan staver man til mit navn på arabisk?". (...) Jeg synes bare det er sjovt" (Amena)

Halima oplever at flere af hendes veninder gerne ville lære at tale arabisk og hun er stolt over at kunne tale et sprog, som de andre ikke kan. Derved oplever hun at have en særlig kompetence, som hun kan bidrage til fællesskabet med. Flere børn udtrykker et ønske om modersmålsundervisning, da de er nervøse for at glemme deres modersmål og ønsker at blive dygtigere til at læse og skrive det. Amena og Ola har kendskab til, at nogle børn har undervisning i deres modersmål, hvilket de også ønsker. På spørgsmålet om hvorfor det er vigtigt at anvende og træne sit modersmål, svarer Ola:

"Det er vigtigt fordi, at jeg skal snakke med min familie. Nogle gange siger jeg et ord på dansk og så jeg kan ikke finde ud af at sige det på arabisk. (...) Det synes jeg ikke er godt, fordi jeg glemmer mit sprog" (Ola)

Til det samme spørgsmål, svarer Halima:

"Jeg vil ikke glemme hvordan man snakker arabisk. (...) Jeg er araber, og jeg skal snakke arabisk" (Halima)

Som Halima beskriver, så savner hun, ligesom Amena og Ola, at bruge og udvikle sit modersmål, som har betydning for hendes selvforståelse. Nyankomne børn skal dagligt forholde sig til en kompleksitet forbundet med at anvende og skifte imellem flere sprog. Børnene er orienterede imod og optagede af at blive dygtige til dansk, men taler ofte deres modersmål med forældre derhjemme og andre familiemedlemmer, som befinder sig i hjemlandet, hvilket har betydning for deres oplevelse af tilhørsforhold.

"Når jeg altid snakker dansk, glemmer jeg at snakke arabisk. Nogle gange jeg glemmer ord på arabisk. Og derhjemme min mor taler arabisk med mig, så hun kan forstå hvad jeg snakker om. (...) Jeg vil gerne snakke arabisk, men her i skolen vil jeg gerne snakke dansk" (Halima)

Denne dobbelte orientering kan være udfordrende for nogle børn, og som børnene i denne undersøgelse fremhæver, er de bekymrede for om de glemmer at kunne tale og skrive på deres modersmål. Forskning peger på at modersmålsundervisning styrker tosprogedes forudsætninger for at lære dansk (Holmen, 2008). Derudover er modersmålet afgørende for at børn kan opretholde forbindelsen med deres forældre, familie og selvforståelse knyttet til at være født i et andet land og have en anden etnisk baggrund end dansk. I *Bekendtgørelse for folkeskolens modersmålsundervisning* er tosprogede børns ret til at modtage modersmålsundervisning beskrevet (Undervisningsministeriet, 2014).

Adgang til børnefællesskaber

Ingen af de seks børn har haft en legeaftale hjemme hos danske klassekammerater i løbet af deres to år i Danmark, selvom de betragtede det som vigtigt i forhold til at lære de andre børn at kende. Flere børn fremhæver at lærere og forældre skal hjælpe nye børn med at arrangere legeaftaler med deres nye klassekammerater, da det kan være svært at gøre uden hjælp fra voksne. Adnan beskriver betydningen af, at der er nogle fysiske rammer, som gør det muligt at flere børn kan lege sammen på skolen. Han fremhæver fx at legepladser og fodboldbaner er steder, hvor flere børn kan lege fangeleg og gemmeleg sammen. Det vil sige, at han efterspørger plads til fælles lege og aktiviteter, som det er muligt at deltage i på trods af begrænset fælles sprog.

"Ditte: Og hvorfor er det godt at lege gemmeleg og fangeleg?"

Adnan: Fordi så kan man få flere venner. Så kan der komme nogen og spørge om de må være med, og så kan man få flere venner.

Ditte: Ah, okay. Så det er sådan nogle lege, hvor man kan være mange børn sammen?"

Adnan: Ja, og få nogen venner"

På spørgsmålet om hvorfor det er godt at have mange venner, svarer Adnan:

"Adnan: Hvis der er en, der ikke er kommet i skole, så kan jeg bare være lege med en anden.

Ditte: Okay. Fordi det at være alene... (...), hvorfor er det ikke så rart?"

Adnan: Så er det lidt kedeligt"

Derved fremhæver Adnan en pointe, som børnene påpeger flere gange, at deltagelse i børnefællesskaber og venskaber med andre børn på skolen er helt afgørende for den måde, hvorpå børnene oplever deres skolegang. Denne viden understreger betydningen af at fokusere på at understøtte skabelsen af mangfoldige børnefællesskaber, som giver nye børn mulighed for at blive en del af skolen og få venskaber, som også rækker udover skoledagen.

Opsamling af børneperspektiver

Interviewene med de seks 10-14-årige børn, som er flygtet fra Syrien og hvoraf de fem har boet 2 år i Danmark, giver et indblik i hvordan børn oplever det at blive del af en skole, som ikke minder om skoler i hjemlandet, og hvor lærere og andre børn taler et sprog, som de ikke forstår. Overgangen til skolen er forbundet med ængstelighed, utryghed og isolation pga. den sproglige barriere og bekymringer knyttet til at skulle deltage i nye sammenhænge. Samtidig oplever børnene at de andre børn, der taler samme modersmål som dem selv, hjælper med at genskabe oplevelsen af tryghed. Selvom den sproglige barriere gør det svært at tale med lærerne i begyndelsen, oplever børnene alligevel at deres lærere i modtageklasse eller basishold spiller en væsentlig rolle i forhold til deres faglige, personlige og sociale udvikling i skolen.

Børnene er generelt orienterede imod at blive del af de sociale fællesskaber i skolen, og oplever at det er svært at få adgang til og at navigere i de nye sociale sammenhænge. Flere børn oplever at den sproglige barriere og den gradvise udvikling af danskundskaber er en udfordring i forhold til at opretholde venskaber med dansksprogede klassekammerater. Deltagelse i basisdanskundervisning oplever de fleste børn som en mulighed for at lære i en mindre gruppe, hvor de kan blive forberedt på undervisning i almenklassen og lektiehjælp. Samtidig ønsker de fleste børn at være mest i almenklassen, da de ønsker at blive dygtige til dansk, få dansksprogede venner og følge den almindelige undervisning i skolen. Selvom de fleste børn er glade og trygge ved de lærere, som underviser dem i basisdansk, oplever de sjældent at det er muligt at dele deres svære oplevelser og følelser i skolen. Under interviewene oplevede børnene at det kan være rart at tale med en voksen,

hvilket peger på at børn med flygtningebaggrund kan have gavn af at kunne tale med deres lærere eller andre fagpersoner om deres bekymringer, tanker, følelser og hverdagsliv i skolen. Disse børns oplevelser og erfaringer peger på en række forhold, som er afgørende for at nyankomne børn, herunder børn med flygtningebaggrund, kan trives i skolen. Der samles op på hvilke anbefalinger, som børnenes erfaringer, ønsker og gode råd kan pege på, i det afsluttende kapitel 5 i rapporten.

5. Psykosociale indsatser for børn med flygtningebaggrund i skolen

Dette kapitel formidler resultaterne af en kortlægning af tidligere og eksisterende psykosociale indsatser og materialer, som er udviklet med henblik på at styrke psykosociale kompetencer hos børn med flygtningebaggrund i skolen. Kortlægningen formidler et overblik over forebyggende indsatser, metodekataloger og undervisningsmaterialer, som har til formål at opkvalificere forældre og læreres psykosociale støtte af børn med flygtningebaggrund. Formålet med denne kortlægning er, at give et billede af hvilke typer af psykosociale indsatser, der er blevet udviklet og afprøvet i danske skoler. Derved giver kapitlet et overblik over viden, metoder og erfaringer, som udgør en del af fundamentet for udvikling af indsatser og materialer i Red Barnets projekt 'Fra flugt til skolegang'.

Kortlægningen afdækker nyere danske indsatser og materialer, herunder undervisningsmateriale, metodekataloger, rapporter og håndbøger. Resultaterne af kortlægningen er kategoriseret efter de målgrupper, som indsatserne er udviklet i forhold til. Det drejer sig om hhv. børn, forældre, lærere og skoleledere. Derudover formidles information om de enkelte initiativer, aktørerne, interventionen, målsætninger og indhold. Afslutningsvis opsamles og fremhæves enkelte tendenser vedrørende indsatserne.

Metode

Denne kortlægning inkluderer indsatser, som har til formål at styrke psykosociale kompetencer og trivsel blandt børn med flygtningebaggrund i skolen, enten gennem børnegrufforløb, opkvalificering af forældre og lærere samt materialer. Den primære målgruppe for indsatser og materialer er børn med flygtningebaggrund i folkeskolens indskoling og mellemtrin, dvs. 0.-6. klasse. Derudover beskriver kortlægningen udvalgte indsatser og materialer, som har en bredere målgruppe, fx børn af forældre med flygtningebaggrund, etniske minoritetsbørn, tosprogede børn og udsatte børn. Disse er inkluderet, når materialerne vurderes at være relevante i forhold til at støtte nyankomne børn med flygtningebaggrunds psykosociale kompetencer i skolen. Indsatser som beskæftiger sig med mere generelle problemstillinger, f.eks. fattigdom eller social isolation, er ikke inkluderet, selvom de formentlig også er relevante for børn med flygtningebaggrund. Materialer som er oplysende, fx håndbøger, inspirationskataloger og rapporter, er inkluderet, når de har en målsætning om at opkvalificere fagpersoner i deres arbejde med flygtede børns trivsel i skolen. Kortlægningen er gennemført som et skrivebordstudie og giver indblik i psykosociale indsatser og materialer, som er beskrevet og formidlet via internettet. Da denne type indsatters udbredelse, kapacitet og effekt sjældent er dokumenteret, belyses dette i et begrænset omfang. Kapitlet udgør ikke en fuldstændig afdækning af tidligere og eksisterende indsatser, og inkluderer ikke en vurdering af indsatsernes kvalitet. Kortlægningen er gennemført via fritekstsøgninger i Google Scholar

og REX med udgangspunkt i følgende søgeord: flygtninge, børn, trivsel, skole, indsatser, psykosocial støtte. Derudover er følgende hjemmesider blevet gennemgået: integrationsviden.dk, traume.dk, flygtningebørn.dk, samt udgivelser fra ministerier, civilsamfundsorganisationer, analysevirksomheder og fonde. Ved gennemgang af kildehenvisninger i rapporter og litteraturstudier fremkom yderligere materialer og søgningen forløb således via en sneboldeffekt. I søgningen er materialer og indsatser fra perioden 2000-2018 inkluderet med et hovedfokus på aktuelle indsatser, idet flere ældre udgivelser ikke er at finde online. Søgningen blev gennemført i februar og marts 2018. Kortlægningen er blevet gennemgået af erfarne fagpersoner fra følgende organisationer indenfor flygtningeområdet i Danmark: Røde Kors, Dansk Flygtningehjælp, DIGNITY og Red Barnet.

De identificerede indsatser og materialer er beskrevet i tabel 2: "Psykosociale indsatser for børn med flygtningebaggrund i skolen". Indsatserne er inddelt i seks kategorier efter hvilken type indsats eller materiale, de udgør og den primære målgruppe, som indsatsen eller materialet er udviklet til. Indsatserne er oplistet i kronologisk rækkefølge begyndende med seneste indsatser.

Indsatserne er inddelt i følgende kategorier:

1. Børnegrupper og lignende indsatser
2. Informationsmateriale og indsatser for forældre
3. Forældresamarbejde
4. Kvalificering af lærere
5. Undervisningsmaterialer
6. Kvalificering af skoleledelse og kommuner

I tabellen beskrives følgende informationer om hver enkelt indsats:

- **Initiativ og aktør:** Initiativets navn, tilknytning til organisation, årstal
- **Intervention:** Hvilke typer intervention indgår i indsatsen
- **Målgruppe:** Indsatsens primære målgruppe inkl. aldersgruppe
- **Målsætninger:** Hvilke mål søges opnået via indsatsen
- **Indhold:** Indsatsens formål, indhold og metoder

Afslutningsvis oplistes relevante håndbøger.

Initiativ og aktør	Intervention	Målgrupper	Målsætning	Indhold
Børnegruppeforløb og lignende indsatser				
<i>Indsatser som har til formål at udvikle børns følelsesmæssige, sociale og faglige kompetencer gennem gruppeforløb med jævnaldrene. Forløbene er baseret på dialog, organiseret leg og læring i trygge rammer. I flere initiativer er der udviklet metodehæfter med inspiration til gruppeforløb og kurser for fagpersoner eller frivillige</i>				
Leg og læring for nye flygtningebørn	• Etablering af læringsklubber	Nyankomne børn med flygtningebag	Udvikle sproglige, faglige og	Etablering af læringsklubber efter skoletid, afholdes af frivillige. Grupperne består af

(Dansk Flygtningehjælp) 2018 -	<ul style="list-style-type: none"> • Metodekatalog • Kurser for frivillige 	grund fra 6-16 år	psykosociale kompetencer Rollemodeller	10-15 jævnaldrene børn, som mødes ugentligt i et år. Pædagogiske metoder inspireret af STROF-modellen
MindSpring Børnegrupper (Dansk Flygtningehjælp) 2017 -	<ul style="list-style-type: none"> • Manual • Kurser for frivillige og fagpersoner • Etablering af børnegrupper 	Nyankomne børn med flygtningebaggrund i alderen 9-14 år	Styrke psykosociale kompetencer Udvikle netværk Rollemodeller	Uddannelse af frivillige trænere med flygtningebaggrund, som afholder børnegrupper i samarbejde med fagperson. Forløb på modersmål med fokus på håndtering af følelser i forbindelse med flugt, identitet og hverdagsliv i Danmark
Fokus-forløb (Center for Integration, Mads Bentzen) 2017 -	<ul style="list-style-type: none"> • Søskendegruppeforløb i samarbejde med kommuner 	Søskende med flygtningebaggrund	<ul style="list-style-type: none"> • Styrke faglige, personlige og psykosociale kompetencer 	Børnegruppeforløb på skoler, hvor søskende mødes med fagpersoner om lektiehjælp og psykosocial støtte, inspireret af Frirum
FriRum i asylfasen (Røde Kors) 2013-2015	<ul style="list-style-type: none"> • Børnegruppeforløb på asylcentre, skoler • Kurser for kommuner • Handlekatalog og evaluering (SocialRespons) 	Asylsøgende børn fra 6-17 år Uledsagede unge og børn i familier	<ul style="list-style-type: none"> • Sikre asylsøgende børn bedre livsvilkår • Kvalificere kommunale praktikere ift. børnegrupper 	Børnegruppeforløb med otte møder, dialog-, øvelse- og legebaseret, inkl. Psykoedukation, Joyful play, narrativ metode, neuroaffektiv udviklingspsykologi. Grupperne ledes af en psykolog og en pædagog eller lærer.
NUSSA - Neuroaffektiv Udviklingspsykologisk Struktureret Aktivitet (Docenten.dk, Susan Hart) 2015 – (Se også projekt "Børn på tværs af grænser")	<ul style="list-style-type: none"> • Kurser for fagpersoner om at afholde børnegruppeforløb 	Udsatte børn i alderen 3-12 år	Styrke personlige og sociale kompetencer	Kursus for fagpersoner, som ønsker at gennemføre børnegrupper med udsatte børn. Neuroaffektiv Udviklingspsykologi er en teori om følelsesmæssig, personlig og social udvikling inspireret af udviklings- og neuropsykologi
Skoleparathed (Integrationsnet) 2011-13	<ul style="list-style-type: none"> • Gruppeforløb i Gellerup og Viby • Metodehæfte • Inspirationsfilm • Evaluering 	Børn med flygtningebaggrund i børnehaver og indskoling	Udvikle sproglige og psykosociale kompetencer	Børnegrupper, inspirationsfilm og metodehæfte "Ud på Gulvet", om anvendelse af leg, musik, dramaøvelser og samtaler til at styrke børns evne til at udtrykke sig, empati og samarbejde
Frirum - gruppeforløb for børn og unge i traumatiserede flygtningefamilier (Røde Kors, SIND) 2009-2011	<ul style="list-style-type: none"> • Børnegruppeforløb inkl. 1-2 familiearrangementer • Metodehæfte • Evaluering 	Børn med flygtningebaggrund i traumatiserede familier, 8-18 år	Aftabuisering Forebygge sekundær traumatisering Bryde isolation Styrke netværk og mestring	Børnegruppeforløb med otte møder, dialog-, øvelse- og legebaseret, inkl. Psykoedukation, Joyful play, neuroaffektiv udviklingspsykologi. Grupperne ledes af en psykolog og en pædagog eller lærer
Ud af krigens skygge – Indsats for børn i traumatiserede familier	- Helhedsorienteret rehabiliterende	Børn i traumatiserede familier	Øget trivsel og styrkede relationer i og	Frivillige, sociale aktiviteter med natur og friluftsliv som ramme. Indsatsen er ikke et

(Red Barnet, Afdeling for traume- og torturoverlevende, Psykiatrien Region Syddanmark) 2011-2014	natursocial indsats: Familieklubber - Evaluering (LGinsight, 2015)	flygtningefamilier	imellem familier	børnegrufforløb, men en rehabiliterende indsats for børn med traumatiserede forældre
Informationsmaterialer og indsatser for forældre				
<i>Indsatser som henvender sig til forældre med flygtningebaggrund og vejleder i hvordan forældre kan støtte deres børn i skolen og mere generelt. Initiativerne er modersmålsbaserede.</i>				
Guide til flygtningeforældre i asylfasen (Røde Kors, Senter for krisepsykologi, HERO og Egmont Fonden) 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Håndbog, app og e-læringsmateriale oversat til ni sprog • Evalueringsrapport (SocialRespons, under udgivelse) 	Børn og forældre i asylfasen Også relevant for børn og forældre med flygtningebaggrund	At forældre forstår børns reaktioner, skaber stabile rammer og tryghed omkring deres børn	Viden om almindelige reaktioner hos børn efter flugt og traumatiske hændelser, samt vejledning til hvordan forældre kan støtte deres børn i at bearbejde disse oplevelser. Viden om hvordan forældre kan støtte deres børns skolegang behandles også.
Mindspring forældregrupper (Dansk Flygtningehjælp) 2010 -	<ul style="list-style-type: none"> • Etablering af gruppeforløb • Kurser for frivillige og fagpersoner • Manual og metodekatalog • Evalueringsrapport 	Børn og forældre med flygtningebaggrund	<ul style="list-style-type: none"> • Forældre-netværk og sparring • Tilbyder forældre-rollemodel 	Modersmålsbaserede gruppeforløb for forældre om problematikker knyttet til hverdagsliv efter flugt, bl.a. børns skolegang og trivsel. Til gruppemøderne diskuteres bl.a. forskelle i værdier og normer i skolen og i hjemmet, og håndtering af svære følelser
Hvad laver jeres barn i fritiden? (Undervisningsministeriet) 2006	<ul style="list-style-type: none"> • Pjece oversat til fem sprog 	Børn og forældre med flygtningebaggrund	<ul style="list-style-type: none"> • Oplysning til forældre 	Oplyser forældre om fritidsmuligheder, formål at motivere til at barn får en aktiv fritid med deltagelse i SFO og foreningsaktiviteter for at styrke sprog og venskaber
Forældresamarbejde				
<i>Indsatserne har en målsætning om at styrke kommunikation og samarbejde mellem skole og forældre med anden etnisk baggrund. Indsatserne består af metodekataloger, efteruddannelse og kurser, henvendt til lærere og skoleledelse</i>				
Hvordan får vi et mangfoldigt forældreengagement? Indsigter fra 14 Københavnske skolers arbejde (Københavns Kommune og Konsulenthuset Navigent) 2016-2017	<ul style="list-style-type: none"> • Metodeudvikling i samarbejde med 14 skoler 	Børn og forældre med flygtningebaggrund	<ul style="list-style-type: none"> • Opkvalificering af lærere og skoleledelse Styrket skole-hjem samarbejde 	Metoder til at styrke kommunikation og samarbejde samt få flere minoritetsforældre til at deltage i skolens demokratiske fora, f.eks. skolebestyrelse og forældreråd.
Styrket Forældreinddragelse af nydanske forældre i grundskolen - evalueringsrapport (Social- Børne- og Integrationsministeriet og	<ul style="list-style-type: none"> • Evalueringsrapport • Metodekataloget "Folder om nye metoder til styrket inddragelse af nydanske 	Børn og forældre med flygtningebaggrund	Opkvalificering af lærere og skoleledelse. Styrket skole-hjem samarbejde	Satspuljeinitiativet støttede ca. 135 projekter i 2009-2013 med puljerne: Metodeudvikling og skole-hjemvejleder. Effektevaluering vedr. forældreinddragelse og

Professionshøjskolen UCC) 2014	forældre i skolen”			metoder er formidlet i et inspirationskatalog
Skole-hjem samtalen og hjemmebesøget, Forældredidaktik, Teammødet, Skoleledelsen (Amondo, AZENA og Ministeriet for Flygtninge, indvandrere og integration) 2011	<ul style="list-style-type: none"> • Metodekatalog og værktøjskasser 	Børn og forældre med flygtningebag grund	<ul style="list-style-type: none"> • Opkvalificering af lærere og skoleledelse • Styrket skole-hjem samarbejde 	Kommunikationsværktøjer, forslag til planlægning og aktiviteter i forbindelse med forældremøder og skole-hjemssamtale, forældreinddragelse i børns læring og skolegang
Det gode skole-hjem samarbejde. (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration) 2010	<ul style="list-style-type: none"> • Håndbog og metodekatalog 	Børn og forældre med flygtningebag grund	<ul style="list-style-type: none"> • Opkvalificering af lærere og skoleledelse Styrket skole-hjem samarbejde 	Forslag til forebyggelse af tværkulturelle problematikker, om kommunikation og samarbejde i forbindelse med skolehjem-samtaler, forældremøder og intranet, om muligheder for kontakt mellem skole og forældre, fx familieklasser, forældrecaféer, netværk og hjemmebesøg
Skole-hjem vejlederordning (Social, Børne og Integrationsministeriet og Professionshøjskolen UCC) 2009 - 2013	<ul style="list-style-type: none"> • Efteruddannelser af vejledere • Ansættelse af vejledere på skoler • Metodehæftet ”Skole-hjemssamarbejdet i praksis” 	Børn og forældre med flygtningebag grund	Opkvalificering af lærere og skoleledelse Styrket skole-hjem samarbejde	Skoler med over 10% tosprogede børn kunne søge om støtte til en skole-hjemvejlederordning, hvor vejledere efteruddannes og ansættes. Et metodehæfte videreformidler erfaringer fra ordningen og giver anbefalinger til øget forældreinddragelse, netværksdannelse og bedre kommunikation mellem skole og hjem
Skolevenkabsfamilier (Skole og Samfund, Dansk Flygtningehjælp) 2009 – 2011	<ul style="list-style-type: none"> • Metodeudvikling på 6 udvalgte skoler 	Børn og forældre med flygtningebag grund	<ul style="list-style-type: none"> • Opkvalificering af lærere og skoleledelse • Styrket skole-hjem samarbejde 	Projektet udvikler i samarbejde med skolerne forskellige metoder til at etablere forældre-netværk på skolerne og derved sikre et bedre samarbejde. Netværkene består af danske familier og familier med flygtningebaggrund og har fokus på børnenes skolegang.
Hvad siger forældrene? Guide til bedre skole-hjem samarbejde med nydanske forældre (Konsulenthuset Navigent og Ministeriet for børn, ligestilling, integration og sociale forhold)	<ul style="list-style-type: none"> • Rapport • Pjece til lærere • Kurser og workshops for lærere 	Børn og forældre med flygtningebag grund	<ul style="list-style-type: none"> • Opkvalificering af lærere og skoleledelse • Styrket skole-hjem samarbejde 	Undersøgelse af nydanske forældres oplevelse af skole-hjemssamarbejde. Udarbejdelse af pjece til lærere om bedre samarbejde. Tilbud om kurser og workshops i forældreinddragelse.

2009				
På Bølgelængde (Dansk Flygtningehjælp) 2008	<ul style="list-style-type: none"> • Metodekatalog 	Børn og forældre med flygtningebaggrund	<ul style="list-style-type: none"> • Opkvalificering af lærere og skoleledelse • Styrket skole-hjem samarbejde 	Erfaringer fra samarbejder mellem DFH og kommuner. Fokus på at undgå at børn splittes mellem skolens og forældrenes normer. Øvelser til afklaring af værdier og kulturforskelle, redskaber til at tale om selvværd, selvtillid og forebyggelse af mobning
Viden og kvalificering af lærere				
<i>Formidling af pædagogiske, psykologiske og didaktiske metoder til lærere. Indsatserne består af udviklingsprojekter, metodekataloger, kurser og efteruddannelse, som kvalificerer lærerne i at støtte børn med flygtningebaggrund</i>				
Asylpædagogik i Røde Kors (Røde Kors, UCC, RUC) 2017	<ul style="list-style-type: none"> • Udviklingsprojekt som formidler Røde Kors pædagogiske metode, anvendt i skoler og børnehaver 	Nyankomne børn med flygtningebaggrund	<ul style="list-style-type: none"> • Opkvalificering af pædagoger og lærere 	Studie af Røde Kors pædagogik målrettet nyankomne asylsøgende børn, formidler et pædagogisk grundlag og metoder, som er relevante for fagpersoner i arbejdet med børn med flygtningebaggrund
Flygtningebørn i Folkeskolen (Dansk Flygtningehjælp) 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Metodehæfte 	Børn med flygtningebaggrund i alle folkeskolens trin	<ul style="list-style-type: none"> • Opkvalificering af lærere 	En guide med information om traumer, god praksis i undervisning og den pædagogiske model STROF, som kan hjælpe lærer med at skabe trygge og forudsigelige rammer for børn. Modellen er bygget op om overskrifterne <i>struktur, tale og tid, ritualer, organiseret leg, forældresamarbejde</i>
Blik for ressourcer – teori og metodehæfte (Fastholdelseskaravaner, Tosprogs-Taskforcen, Uddannelsesstyrelsens vejledningskontor) 2011	<ul style="list-style-type: none"> • Metode- og teorihæfte • Fire inspirationshæfter 	Udsatte børn i alle folkeskolens trin	<ul style="list-style-type: none"> • Styrke faglige og personlige kompetencer hos fagpersoner, der arbejder med tosprogede børn 	Materialer til lærere og vejledere om anvendelse af ressourcer som pædagogisk tilgang, bl.a. baseret på International Child Development Programme og positiv psykologi. Formidling af værktøjer til at få øje på og understøtte eleveres ressourcer
Børn på tværs af grænser (Center for Traume og Torturoverlever og Odense Kommune) 2010-2012	<ul style="list-style-type: none"> • 3-årigt kursus og supervisionsforløb for personale i daginstitutioner i Vollsmosebydelen • Evalueringsrapport (af UCC) 	0-6-årige børn i traumatiserede familier	<ul style="list-style-type: none"> • Opkvalificering af pædagoger 	Kurser og vejledning af fagpersoner for at gøre dem i stand til tidligt at opspore traumer hos børn og iværksætte forebyggende indsatser. Erfaringerne fra projektet er brugt til at udvikle NUSSA børnegrupper (se 'Gruppeforløb for børn')
Kurser i STROF, FROSSD og Det Udvidede	<ul style="list-style-type: none"> • Kurser for fagpersoner i 	Børn med flygtningebaggrund i alle	<ul style="list-style-type: none"> • Opkvalificering af lærere 	Kurser for lærere og pædagoger. FROSSD-modellen er baseret på

Forældresamarbejde (Integrationsnet) 2008	pædagogisk model	folkeskolens trin		STROF og tilpasset folkeskolens rammer ved at inkludere sprog og didaktik, baseret på narrativ og neurosekventiel metod
Børn af Krig og Fred (Dansk Flygtningehjælp) 2009-2011	<ul style="list-style-type: none"> • Metodeudvikling i samarbejde med to folkeskoler • Undervisningsmateriale • Børnegrupper • Forældreinddragelse • Evaluering • Metodehæfte 	Børn og forældre med flygtningebaggrund Klassekammerater, fagpersoner i skolen	Styrke børn med flygtningebaggrund Forståelse og respekt gennem oplysning. Styrke skolehjem samarbejde Kvalificering af fagpersoner	Helhedsorienteret indsats. Nedbryde tabuer og styrke dialog og gensidig forståelse. Oplysning til børn med flygtningebaggrund, familier, klassekammerater, fagpersoner i folkeskolen Børnegruppeforløbet er målrettet udsatte børn med flygtningebaggrund (Se Projekt Frirum, Røde Kors, SIND)
traume.dk (Et samarbejde mellem Oasis, Dignity, Dansk Flygtningehjælp, Videnscenter for Transkulturel Psykiatri og Psykiatrien i Region Syddanmark) 2006-	<ul style="list-style-type: none"> • Vidensportal for fagpersoner, frivillige og flygtninge 	Traumatiserede flygtninge	Opkvalificering af fagpersoner	Vejledning til fagpersoner, heriblandt lærere, i arbejdet med traumatiserede flygtningebørn (afsnittet "pædagogisk personale"). Fokus på skabelse af gode rammer for undervisning bl.a. STROF. Information om skole-hjem samarbejde og sparring med kommunal PPR
Flerkulturel Rummelighed i Skolen (Undervisningsministeriet og Dagmarskolen i Ringsted, Nøddeskovskolen i Næstved, Engskolen i Herlev og Holsbjergskolen i Albertslund) 2005 - 2008	<ul style="list-style-type: none"> • Udviklingsprojekt • Efteruddannelse af lærere • Rapporten "Plads til forskellighed – at arbejde med kultur og konflikt i folkeskolen" 	Tosprogede elever i alle folkeskolens trin	Opkvalificering af lærere	Projektet udvikler redskaber til at skabe et undervisningsmiljø med kulturel rummelighed, tryghed og sund konflikthåndtering. Metoden tager udgangspunkt i anerkendende pædagogik. Erfaringerne er samlet i et inspirationskatalog som formidler cases, redskaber og anbefalinger
Undervisningsmaterialer og vejledninger				
<i>Materialer som oplyser folkeskolens elever om flygtningetilværelsen og derved støtter elever med flygtningebaggrund</i>				
På flugt (Røde Kors Skoletjeneste) 2018	<ul style="list-style-type: none"> • Undervisningsportal med tekster, billeder, film og spil 	Elever i folkeskolen, herunder børn med flygtningebaggrund	•	
Flygtningebørn.dk (Samarbejde mellem flere aktører) 2017	<ul style="list-style-type: none"> • Video- og app-baseret undervisningsmateriale • Kommunikation platform • Lærervejledninger 	Elever i folkeskolen, herunder børn med flygtningebaggrund i alle folkeskolens trin	<ul style="list-style-type: none"> • Oplysning om flygtningetilværelsen • Udvidelse af netværk 	Oplyser elever om livet som flygtning, før og efter ankomst til Danmark. Muliggør kommunikation mellem flygtningebørn i nærområder og børn i folkeskolen. Vejledning til skoler om psykosocial støtte af børn med flygtningebaggrund

Snak om det: PTSD (Psykiatrifonden) 2014	<ul style="list-style-type: none"> Film og undervisningsmateriale 	Børn med traumbaggrund i alderen 5-12 år	<ul style="list-style-type: none"> Oplysning om flygtningetilværelsen 	Film om emner der er vanskelige at tale om, undervisningsmateriale. Filmen PTSD er målrettet børn i traumatiserede flygtningefamilier, aftabusering
Kvalificering af skoleledelse og kommuner				
<i>Disse initiativer består af udviklingsprojekter, metodekataloger og anbefalinger som omhandler strukturering af modtageundervisning samt den generelle modtagelse og inklusion af børn med flygtningebaggrund</i>				
Kommunale veje til god integration – et inspirationskatalog om gode kommunale integrationsindsatser (KL) 2016	<ul style="list-style-type: none"> Metodekatalog 	Forældre og børn med flygtningebaggrund	<ul style="list-style-type: none"> Opkvalificering af kommuner og skoleledelse 	Formidling af viden og erfaringer fra forskellige kommuner om modtagelse og integration af flygtninge. Fokus på god skolestart og overgange fra modtagerklasser til almenklasser
Inspirationskatalog. Om modtagelse og undervisning af nyankomne elever (Undervisningsministeriet, Styrelsen for Undervisning og Kvalitet) 2015	<ul style="list-style-type: none"> Metodekatalog Videoer med erfaringsdeling 	Nyankomne flygtningebørn i alle folkeskolens trin	<ul style="list-style-type: none"> Opkvalificering af skoleledelse 	Inspirationskatalog henvendt til kommuner og skoleledere. Bygget op om syv temaer, bl.a. modtagelse af traumatiserede og trygge overgange i skoleforløbet. Cases og praksiseksempler fra ti kommuner, såsom buddy-system, samtalegrupper og forældrecaféer
Skolen i Byen (Københavns Kommune og Eksperttænkertanken for Integration) 2011	<ul style="list-style-type: none"> Rapport: Skolen som kulturcenter Eksperters anbefalinger til kommuner 	Etniske minoritetsbørn i alle folkeskolens trin	<ul style="list-style-type: none"> Opkvalificering af skoleledelse og kommuner 	Ni anbefalinger til kommuner, fokus på skolens betydning for inklusion. Foreslår bl.a. etablering af netværk mellem skoleledere og skoler bruges som lokale kulturcentre
Åben Skole (Rådmandsgade Skole i København, Københavns Kommune, Social- og Integrationsministeriet og Navigent) 2009 - 2011	<ul style="list-style-type: none"> Udviklingsprojekt Metodekatalog: Sådan starter vi åben skole – et værktøj til skoleledere Evaluering 	Udsatte tosprogede børn i folkeskolen	<ul style="list-style-type: none"> Opkvalificering af skoleledelse Ruste forældre Bryde isolation 	Fokus på tværfagligt samarbejde og forældreinddragelse i forebyggende indsats. To månedlige caféer med fællesspisning for familier, lærere, socialrådgivere, sundhedsplejersker, psykologer, foreninger
Mod en fælles Indsats – Netværksarbejde til forebyggelse af ungdomskriminalitet i traumatiserede flygtningefamilier (RCT, DIGNITY – Dansk Institut mod Tortur) 2006, 2.udg. 2010	<ul style="list-style-type: none"> Udvikling af processuelle netværksmøder En publikation Udviklingsprojekt i Karlo kommune 	Søskende til kriminelle unge fra traumatiserede flygtningefamilier	<ul style="list-style-type: none"> Styrke samarbejde mellem traumatiserede forældre og fagpersoner, fagpersoner og institutioner 	Tværfaglige og sektorielle netværksmøder, hvor forældre altid deltager, inklusiv tolk og har indflydelse på, hvilke fagprofessionelle der skal deltage. Mødeleder faciliterer en møderække inspireret af systemisk teori og neutralitetsteknikker

(Tabel 2: Oversigt over indsatser og materialer)

Gennemgang af indsatser

I dette afsnit beskrives udvalgte indsatser og materialer med henblik på at give et indblik i hvad der karakteriserer den eksisterende erfaring med at opkvalificere og støtte børn med flygtningebaggrund i skolen. For et grundigt indblik i indholdet af de forskellige indsatser anbefales det at læse de oplyste rapporter og materialer.

Børnegrupper

Som det fremgår af tabel 2 har kortlægningen identificeret seks psykosociale indsatser, der udgør gruppeforløb for børn med flygtningebaggrund, hvoraf den ene er et kursus for fagpersoner. Dertil kommer indsatser, som betegnes familie- eller læringsklubber for børn. Fælles for børnegruppeindsatserne er etableringen af en struktureret social sammenhæng, hvor jævnaldrende børn kan opleve tryghed og udvikle tillidsfulde relationer. Børnegruppeforløb har typisk til hensigt at styrke børns følelsesmæssige og sociale kompetencer, mens nogle projekter også har en målsætning om at styrke børns sproglige og faglige kompetencer. Målgrupperne er asylsøgende børn, børn med flygtningebaggrund og i enkelte tilfælde børn med etnisk minoritetsbaggrund i alderen 6-18 år. I Projekt FriRum og MindSpring har både deltaget uledsagede unge og børn i familier. Børnegruppeforløbene har enten været afholdt på en skole eller i offentlige lokaler efter skoletid.

Børnegruppeforløb trækker ofte på flere forskellige metoder og bygger typisk videre på tidligere erfaringer fra andre børnegruppeforløb. En afgørende forudsætning for disse forløb er skabelsen af en tryk sammenhæng ud fra et program, hvor velkomst, lege, aktiviteter og afslutning følger en struktur, som er let genkendelig for børn. De fleste børnegrupper består af dialogbaserede øvelser og lege, som involverer fysisk aktivitet og samarbejde, tegneopgaver med fokus på identitet og følelser, samt afspændingsøvelser i nogle tilfælde. Flere forløb er inspireret af psykoedukation, Joyful Play, neuroaffektiv udviklingspsykologi og narrative metoder. Nogle gruppeforløb er udviklet med henblik på at blive gennemført af fagpersoner, som fx psykologer, pædagoger og lærere, mens andre er udviklet til at blive gennemført af frivillige med flygtningebaggrund i samarbejde med en fagperson.

Projekt FriRum er et eksempel på et projektbaseret initiativ, som i perioderne 2009-2011 og 2013-2015 gennemførte gruppeforløb for knapt 200 6-18-årige børn og unge. Røde Kors Asylafdeling og Sinds Pårørenderådgivning udviklede børnegruppeforløbet Frirum, som bl.a. består af psykoedukation og lege fra Joyful Play, som er beskrevet i et metodekatalog udgivet af Røde Kors i 2011. Formålet med FriRum er at give børn med flygtningebaggrund et frirum, hvor ensomhed og tabuer forbundet med at leve med en traumatiseret forælder kan blive erstattet med fællesskab, muligheder for at dele sine oplevelser, samt normalisering af følelser og bekymringer. Projekt FriRum blev evalueret af Folkesundhed og Kvalitetsudvikling i Region Midtjylland i 2011, som fandt at forløbet styrkede børns mestring af deres

hverdagsliv, livskvalitet og indsigt i forældres traumereaktioner. Da Røde Kors Asylafdeling i 2013-2015 gennemførte endnu et projekt FriRum, bestod det også af kurser for kommunale praktikere om afholdelse af børnegrupper. Projektet blev evalueret af Social Respons i 2015, som pegede på at deltagelse i gruppeforløb havde et positivt udbytte for børnene. Der blev også udarbejdet et handlingskatalog, der kan anvendes i forbindelse med opstart af børnegrupper i andre sammenhænge.

Dansk Flygtningehjælp udviklede i 2017 et børnegruppeforløb for 9-14-årige børn med flygtningebaggrund, som bygger på positive erfaringer fra MindSpring gruppeforløb for forældre og unge. Dansk Flygtningehjælp uddanner frivillige trænere med flygtningebaggrund, som i samarbejde med en fagperson afholder gruppeforløb for 8-10 børn, som mødes ugentligt i 8 uger. Grupperne gennemføres på børnenes modersmål. Forløbene består af otte mødegange, som omhandler temaerne: Identitet, kulturmøde, kend og forstå følelser, stress og traume, ensomhed. Forløbene gennemføres efter skoletid i offentlige lokaler. Indtil videre er der fire gennemførte og syv igangværende gruppeforløb på landsplan.

Oplysning og materialer til forældre

Få initiativer er udgivet på flere forskellige sprog og henvender sig direkte til forældre med flygtningebaggrund. De eksisterende materialer informerer om hvordan man som forældre kan støtte børn, som har været på flugt, herunder børns trivsel i skolen. Røde Kors har i samarbejde med psykologerne Atle Dyregrov og Magne Raundalen fra Senter for krisepsykologi, HERO og Egmont Fonden udgivet "Guide til forældre i asylfasen" på ni sprog med en applikation til mobiltelefoner og e-læringsmateriale. Materialet bidrager med viden om og råd til, hvordan forældre kan forstå deres børns reaktioner på krig og flugt, samt hvordan forældre kan støtte børn i deres bearbejdning af svære oplevelser og i deres skolegang. Målgruppen for materialet er forældre, som befinder sig i asylfasen, men det er også relevant for familier, som har fået opholdstilladelse.

I Dansk Flygtningehjælps MindSpring gruppeforløb for forældre med flygtningebaggrund udgør børns skolegang og trivselsproblematikker i relation til skolesystemet et centralt tema. I disse forældregrupper diskuteres bl.a. forskelle i værdier og normer i hhv. skole og hjem, forskellige opdragelseskulturer samt håndtering og bearbejdning af svære følelser, hvilket er relevante emner for nyankomne forældre. Der afholdes løbende MindSpring gruppeforløb for forældre, som gennemføres på initiativ af kommuner, der stiller en fagperson og et lokale til rådighed. Dansk Flygtningehjælp uddanner frivillige trænere med flygtningebaggrund.

Forældresamarbejde

Indsatser som fokuserer på forældres rolle i forhold til børns trivsel i skolen er oftest henvendt til lærere og skoleledere, og bygger typisk på en målsætning om at styrke kommunikation samt samarbejde mellem skole og forældre, som

er nye borgere i Danmark. Der er udviklet en række metodekataloger og 'værktøjskasser' med viden, materialer og inspiration til, hvordan lærere kan arbejde med forældreinddragelse, forældredidaktik, familieopgaver m.m. En stor del af indsatserne blev iværksat i forbindelse med satspuljeinitiativet "Styrket forældreinddragelse af nydanske forældre i grundskolen" i 2009. I "Det gode skolehjem samarbejde" udgivet af Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration i 2010 er erfaringer fra disse udviklingsprojekter samlet. De metoder, der blev udviklet, er desuden samlet i metodekataloget "Folder om nye metoder til styrket inddragelse af nydanske forældre i skolen" fra 2014. Metodehæftet "På Bølgelængde" samler erfaringer med forældresamarbejde, som er udviklet i et samarbejde mellem udvalgte kommuner og Dansk Flygtningehjælp i 2008.

Indsatsen vedrørende forældresamarbejde fokuserer dels på at styrke kommunikation og samarbejde i forbindelse med skole-hjem-samtaler, forældremøder og skoleintra, dels om at udvide mulighederne for kontakt mellem skole og forældre samt indbyrdes i forældregruppen på skoler. Sidstnævnte kan fx understøttes ved at etablere familieklasser, forældrecaféer, forældre-netværk, hjemmebesøg, jf. "Det gode skolehjem samarbejde" fra 2010. Satspuljen gav desuden støtte til, at skoler med over 10% tosprogede børn kunne ansætte og efteruddanne en skole-hjem-vejleder. Denne indsats fokuserede primært på at styrke børns faglige udvikling, mens et styrket samarbejde mellem skole og hjem også forventedes at styrke børns trivsel i skolen. Strategierne var bl.a. at sikre trygge rammer i skolen, forhindre mobning, forebygge tværkulturelle problematikker og skabe afklaring omkring værdier og kulturforskelle samt hvordan forældre kan styrke deres børns selvværd.

Opkvalificering af lærere

I gennem de seneste år er der udgivet et stigende antal bøger og metodehæfter og udbudt kurser, som har til formål at opkvalificere og inspirere lærere i forhold til at undervise og støtte børn med flygtningebaggrund i skolen. Disse materialer består bl.a. i beskrivelser af didaktiske og pædagogiske metoder til at skabe gode rammer for børn, som har erfaringer med flugt og har et andet modersmål end dansk. "Flygtningebørn i Folkeskolen" er et metodehæfte, som er udgivet af Dansk Flygtningehjælp i 2016 og primært henvender sig til lærere i folkeskolen med information om traumer og god praksis i undervisning samt skoledagen. Et vigtigt element er den pædagogiske model STROF, som også er beskrevet i rapporten "Asylpædagogik i Røde Kors" fra 2017. STROF-modellen er oprindeligt udviklet af den svenske børnelæge Lars Gustafsson, som arbejdede med børn og unge i flygtningelejre. Modellen er bygget op omkring temaerne: struktur, tale og tid, ritualer, organiseret leg og forældresamarbejde, og beskriver hvordan lærere og pædagoger kan skabe forudsigelige og trygge rammer for nyankomne børn i skoler samt dag- og fritidsinstitutioner. STROF er også beskrevet i bogen "Børn og unge med

flygtningebaggrund – anbefalinger til professionelle” (Montgomery & Linnet, 2012). Integrationsnet har udviklet metoden FROSSD med udgangspunkt i STROF, og er tilpasset til folkeskolens rammer ved også at fokusere på sprog og didaktik. Hjemmesiden traume.dk er udviklet i et samarbejde mellem en række civilsamfundsorganisationer, Videnscenter for Transkulturel Psykiatri og Psykiatrien i Region Syddanmark. Denne portal formidler viden om traumatisering blandt børn med flygtningebaggrund, undervisning, skole-hjem-samarbejde og tværfagligt samarbejde.

Undervisningsmateriale og -vejledninger

Der er udviklet et begrænset antal undervisningsmaterialer og -vejledninger til lærere, som har til formål at støtte børn med flygtningebaggrund i skolen, gennem oplysning om flygtningesituationen globalt, om flugt og asylperioden i Danmark. Materialerne giver inspiration til, hvordan man i skoleklasser kan tale om de sociale og psykologiske udfordringer, som børn med flygtningebaggrund kan være påvirket af. ”Snak om det” er en serie af film med tilhørende undervisningsmateriale, som er udgivet af Psykiatrifonden. Filmen ”PTSD” er del af denne serie og målrettet børn i familier, hvor en forælder er traumatiseret. Filmen handler om hvordan man kan aftabusere traumeproblematikker gennem undervisning og dialog om emnet i skoleklasser.

Flygtningebørn.dk er en undervisningsportal, som oplyser børn om tilværelsen som flygtning, både før og efter ankomsten til Danmark. Undervisningsportalen er udviklet af en gruppe fagpersoner indenfor journalistik, filmproduktion, undervisning og formidling. Hjemmesiden formidler også viden om, hvordan man som lærer kan støtte børn med flygtningebaggrund. I 2018 lancerede Røde Kors’ Skoletjeneste et undervisningsmateriale om børn på flugt med navnet ”På flugt”, som primært er henvendt til børn i folkeskolen. Materialet formidler viden om, hvordan børn oplever det at måtte flygte fra sit hjemland og bo på asylcenter i Danmark igennem tekst, tal, film og et spil. Derudover er der materiale, som er henvendt til lærere.

Opkvalificering af skoleledelse og kommuner

Der er udviklet enkelte rapporter og inspirationsmaterialer, som er henvendt til skoleledere, hvor der gives bud på, hvordan man kan skabe gode rammer for modtagelse af nyankomne børn i skoler og familier i kommunen. ”Inspirationskatalog - Om modtagelse og undervisning af nyankomne elever” er udgivet af Undervisningsministeriet i 2017 og henvender sig til skoleledere og kommuner med inspiration til, hvordan nyankomne børn kan blive del af skolens fællesskab. Rapporten formidler eksempler og cases fra kommuner og skoler og giver bud på, hvordan man kan sikre trygge overgange, arbejde med traumatiserede familier og styrke familiers netværk på skolen. I projektet ”Mod en fælles indsats” udviklede RCT (DIGNITY) en metode for afholdelse af processuelle tværfaglige og tværsektorielle netværksmøder med inddragelse

af forældre. Formålet med projektet var at styrke samarbejdet mellem forældre og fagpersoner på tværs af institutioner med henblik på at forebygge kriminalitet blandt søskende til kriminelle unge med flygtningebaggrund. Metoden er også relevant i tværfagligt samarbejde med familier, hvor et barn eller forældre er traumatiserede.

Opsamling

Kortlægningen af tidligere og eksisterende psykosociale indsatser, som er målrettet børn med flygtningebaggrund i skolen, viser at der er blevet udviklet en lang række forskellige former for psykosociale indsatser og materialer igennem de sidste 15 år. Indsatserne behandler ofte mere end et tema, som repræsenterer forskellige aspekter af børns skoleliv og psykosociale udvikling. Det drejer sig om: Skabelse af trygge rammer, formidle overgange fra modtagerklasse til almenklasse, skabe forudsigelige skoledage, styrke sociale relationer og følelsesmæssige kompetencer, aftabuisering, styrke børns viden om flygtninge, tværfagligt samarbejde, identifikation af psykiske problemer, henvisning og samarbejde med PPR og sundhedspersonale, skole-hjem-samarbejde.

De fleste indsatser er primært målrettet børn, forældre, lærere eller skoleledelse. Det vil sige, at der er få helhedsorienterede projekter, hvor der udvikles mere sammenhængende indsatser med fokus på alle fire målgrupper og tværfagligt samarbejde. Dansk Flygtningehjælps projekt "Børn af krig og fred" fra 2011 er et eksempel på en helhedsorienteret tilgang til en psykosocial indsats, som er målrettet alle børn i folkeskolen og børn med flygtningebaggrund. I projektet blev der udviklet undervisningsmateriale til folkeskoleklasser med fokus på flygtningeproblematikker, afholdt børnegruppeforløb for børn med flygtningebaggrund, og udviklet metoder til forældreinddragelse og tværfagligt samarbejde. Ligesom i forbindelse med projekt Frirum blev der udgivet et metodehæfte, som bl.a. udmærker sig ved at understrege betydningen af at fagpersoner reflekterer over dilemmaer forbundet med at gennemføre psykosociale indsatser af denne type, kollegial sparring og supervision.

De psykosociale indsatser, som er direkte målrettet børn med flygtningebaggrund, består primært af børnegruppeforløb, som er afholdt i forskellige sammenhænge og i nogle tilfælde beskrevet i metodehæfter. Børnegruppeforløbene er primært udviklet og implementeret af civilsamfundsorganisationer i projekter, som er finansieret af et ministerium eller fonde. Projekterne har forløbet i afgrænsede perioder og udvalgte kontekster. Det betyder at et begrænset antal børn med flygtningebaggrund har fået mulighed for at deltage i et børnegruppeforløb, der på baggrund af evalueringer må vurderes at være en relevant psykosocial indsats for nyankomne børn. Formidling af erfaringer mht. relevante metoder og overvejelser i metodehæfter gør det muligt for nye aktører at iværksætte forløb med udgangspunkt i tidligere projekter. Da børnegruppeforløb ikke er blevet

implementeret som en fast bestanddel af kommunalt forankrede indsatser for børn med flygtningebaggrund, har de en begrænset udbredelse på landsplan.

Kortlægningen viser, at der er få materialer, som er målrettet forældre og formidlet på flere forskellige sprog. På baggrund af eksisterende viden om forældres betydning for børn med flygtningebaggrund og udfordringer forbundet med at være nyankomne forældre, samt positive erfaringer fra MindSpring-forløb for forældre, er det yderst relevant at fokusere på at inddrage og oplyse forældre i forbindelse med fremtidige indsatser. Gennemgangen viser at der har været et relativt stort fokus på forældresamarbejde, som bl.a. er knyttet til SATS-puljemidler i 2009-2013. Det vil sige, at der findes flere rapporter og erfaringer med efteruddannelse af skole-hjem-vejledere, som man kan tage udgangspunkt i ved udvikling af nye indsatser. Disse peger bl.a. på værdien i at igangsætte aktiviteter hvor forældre uanset baggrund kan mødes og samarbejde om deres børns skolegang, inkl. at inddrage lokal- og civilsamfund i dette arbejde.

De fleste materialer og håndbøger er henvendt til lærere og formidler viden om flygtninge, traumer, pædagogiske og didaktiske metoder, hvoraf de fleste bygger på STROF-modellen. De seneste års øgede antal børn med flygtningebaggrund i skolen har givet anledning til udgivelse af flere håndbøger, som er målrettet lærere og vurderes at være relevante for denne faggruppe. Det er ikke muligt at vurdere, i hvilket omfang undervisningsmaterialer og håndbøger bliver anvendt af lærere samt hvilke udfordringer, som lærere oplever i forhold til at anvende disse materialer. Da viden og inspiration sjældent kan stå alene, vurderes der at være behov for efteruddannelse og kursusforløb, hvor lærere kan udvikle deres kompetencer i forhold til at modtage, undervise og støtte børn med flygtningebaggrund, med mulighed for opfølgning på egne erfaringer og udfordringer i praksis, fx i supervision.

Der er et begrænset udbud af undervisningsmateriale, som er udviklet til anvendelse i folkeskolens klasse. De eksisterende videns portaler er enten udviklet af civilsamfundsorganisationer eller selvstændige aktører. Formidling af viden om flygtningesituationen globalt, og hvordan det er at leve som flygtning, bygger på målsætningen om, at børns øgede kendskab til disse problematikker kan aftabuisere og styrke forståelsen for børn med flygtningebaggrund. Det øgede antal børn med flygtningebaggrund, som har behov for skolegang, har skabt et fornyet fokus på organisering af modtageundervisning i folkeskolen. Denne udvikling har resulteret i en række rapporter og metodekataloger, der er henvendt til skoleledelse og kommuner. Da de organisatoriske og ressourcemæssige rammer har afgørende betydning for læreres muligheder for at støtte børn med flygtningebaggrund i skolen, bidrager disse publikationer med et fokus på vigtigheden af at prioritere denne særlige opgave i folkeskolen.

Samlet set peger kortlægningen på, at der er tilgængelig viden, metodehæfter og dokumenterede erfaringer med at støtte børn med

flygtningebaggrund i skolen, som vurderes at være relevant for lærere. De fleste projekter er blevet evalueret på baggrund af kvalitative metoder og vurderes overvejende at have en positiv effekt for målgruppen. Dog er børnene, som er fokus for indsatserne, og forældrenes perspektiver repræsenterede i et begrænset omfang i formidlingen af viden, metoder og erfaringer.

Håndbøger, litteraturstudier og forskningsprojekter

Nedenstående håndbøger og rapporter beskriver forskellige psykosociale indsatser for børn med flygtningebaggrund, hvoraf nogle er nævnt i ovenstående afsnit. Listen kan betragtes som forslag til videre læsning.

- Blauenfeldt, M. et al. (2017). *Flygtningebørn i Folkeskolen: Læring og trivsel i nye omgivelser*. København: Dafolo.
- Blauenfeldt, M., Priskorn S. & Svendsen, G. (2013). *Traumatiserede flygtninge og socialt arbejde*. København: København: Hans Reitzels Forlag.
- Erlandsen, T, Rosendal Jensen, N., Langager, S., & Petersen, K. E. (Eds.) (2015). *Udsatte Børn og Unge: En grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Glistrup, K (2016). *Snak om det... med alle børn: En bog om angst, depression, stress og traumer*. Viborg: PsykInfo Midt.
- Glistrup, K. (2014). *Hvad børn ikke ved... har de ondt af: Bryd tavsheden*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Montgomery, E. & Linnet, S. (2012). *Børn og unge med flygtningebaggrund: Anbefalinger til professionelle*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Skytte, M. (2008). *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Center for Udsatte Flygtninge. *Sådan hjælper du et barn med traumer*. Varde Kommune og Dansk Flygtningehjælp.

Evalueringer, forskningsoversigter og rapporter:

- Als Research (2012). *MindSpring forældregrupper: Evaluering*
- Als Research (2012). *Udfordringer i arbejdet med etniske minoritetsbørn i PPR-systemet*.
- Børnerådet (2017). *Du kan godt sige til dem, der er ingen forskel mellem os og dem*.
- Center for Udsatte Flygtninge, Dansk Flygtningehjælp (2011). *Flygtningebørn – virkningsfulde indsatser: Forsknings registrant om psykosociale interventioner for børn og unge med flygtningebaggrund*.

- EVA (2015/16). *Basisundervisning i dansk som andetsprog på 20 skoler.*
- Folkesundhed og Kvalitetsudvikling (2011). *Evaluering af projekt FriRum: Et udviklingsprojekt om rådgivende gruppeforløb for børn og unge i traumatiserede flygtningefamilier.* Region Midtjylland.
- OASIS & Institut for Psykologi, Københavns Universitet (2014). *Mental sundhed og trivsel i skolen hos unge flygtninge og indvandrere.*
- Rambøll (2015). *Litteraturstudie om modtagelsestilbud for nyankomne elever.*
- Senter for krisepsykologi, Røde Kors, HERO & Egmont Fonden (2016). *Guide til forældre i asylfasen.*
- SocialRespons & Røde Kors (2015). *Frirum i asylfasen: Handlingskatalog – kom godt i gang med frirumsgrupper.*
- SocialRespons (2015). *Projekt frirum i asylfasen evaluering.*
- UCC, RUC & Røde Kors (2017). *Asylpædagogik i Røde Kors.*
- VIVE & EVA (2012). *Indsatser for tosprogede elever: Kortlægning og analyse.*

6. Opsamling og anbefalinger

Forskning slår fast at børn med flygtningebaggrund har en øget risiko for at lide af psykiske problemer sammenlignet med andre børn. Børn, som enten er flygtet fra et krigsområde, har været udsat for vold eller flygtet alene, er særligt udsatte i forhold til psykisk lidelse. Børn reagerer primært med symptomer på PTSD, angst, depression og adfærdsmæssige problemer. Forskningen fremhæver, at de sociale betingelser for børns hverdagsliv både før, under og efter flugten har afgørende betydning for deres muligheder for at håndtere belastninger og opretholde deres psykosociale udvikling. Denne viden understreger vigtigheden af at skabe de bedst mulige rammer for nyankomne børns hverdagsliv i Danmark, hvor stabilitet, social støtte og adgang til børnefællesskaber prioriteres højt.

Tidligere forskning og rapportens analyser peger på, at skolen er en yderst relevant samfundsinstitution i forhold til at støtte børn med flygtningebaggrund. I skolen kan samtlige faggrupper og alle børn bidrage til at nyankomne børn bliver en del af skolens fællesskaber, lærer dansk og får mulighed for at deltage i den almene undervisning. Læreres opgave forbundet med at modtage og undervise børn med flygtningebaggrund er omfattende og kompleks, da børnegruppen er heterogen og de fleste børns livssituation er krævende. Læreres samarbejde med nyankomne børns forældre udgør en forudsætning for at kunne støtte børnenes udvikling. Samtidig kræver dette samarbejde at lærere har faglige kompetencer, tid og tolkeressourcer til at skabe en åben dialog med forældre, som skal lære at navigere i den danske folkeskole. Analyserne peger på, at forældre er afgørende for børns trivsel i skolen, og at nyankomne forældre ofte ønsker at blive inddraget i deres børns skolegang samt at være i dialog med lærerne.

Den første tid i skolen kan være forbundet med ængstelighed og tilbageholdenhed for børn med flugterfaringer, og det kan tage tid for lærere at skabe tryghed og etablere tillidsfulde relationer til børn, som har været igennem belastende flugtforsøg. De fleste nyankomne børn er optagede af at lære dansk og orienterede mod at gå i en almenklasse. Samtidig peger både børn og lærere på, at børnene ofte har bedre muligheder for at deltage aktivt og bidrage til undervisningen i mindre sammenhænge. I modtageklasser og på basishold har lærere bedst mulighed for at lære det enkelte barn at kende, skabe tryghed og støtte individuelt i forhold til faglige opgaver og sociale udfordringer. Da en del børn ikke har gået i skole under deres flugtforsøg, er de, udover at være i gang med at lære dansk, også udfordrede i forhold til at følge med i undervisningen i almenklassen med jævnaldrene børn. Lærere, som modtager nye børn i skolen, har en afgørende betydning i forhold til at hjælpe dem med at forstå og håndtere sociale udfordringer samt hjælpe med lektier. Da nyankomne forældre, som er i gang med at lære dansk, har svært ved at hjælpe deres børn med lektier, er det vigtigt for nyankomne børn at have adgang til ekstra lektiehjælp.

Rapporten peger på at det kan være rigtig svært for børn med flygtningebaggrund at få adgang til fællesskaber i skolen, hvilket betyder at en del børn er ensomme, hvilket også kan være knyttet til at leve med voldsomme erfaringer fra krig og flugt i en familie, som befinde sig i en særdeles krævende livssituation. Gentagende oplevelser af at blive afvist eller misforstået pga. en sproglig barriere eller andre forhold, kan betyde at børn bliver opgivende i forhold til at søge kontakt med børn udenfor deres modtageklasse eller basishold. Analyserne peger på, at den sproglige barriere og læreres begrænsede kompetencer samt begrænsede ressourcer i forhold til at tale med nyankomne børn kan betyde at disse børn bliver isolerede med voldsomme erfaringer og svære følelser. Kombinationen af belastende flugtforløb, en krævende livssituation og begrænset social støtte i hverdagen kan betyde at flere børn med flygtningebaggrund udvikler psykiske problemer. Disse forhold peger på at der er behov for psykosociale indsatser i skolen, hvor børn med flygtningebaggrund har mulighed for at bearbejde deres svære oplevelser samt udvikle personlige og sociale kompetencer i trygge sociale sammenhænge. Udover at give børn med lignende erfaringer mulighed for at mødes i en struktureret sammenhæng, fx i et børnegrufforløb, peger analysen på at nyankomne børns trivsel også er betinget af, hvorvidt de oplever at være del af børnefællesskaber og blive forstået af deres klassekammerater i almenklassen.

Kortlægningen af tidligere og eksisterende indsatser viser at der igennem de seneste 15 år er blevet udviklet og iværksat en række psykosociale indsatser, som er målrettet børn med flygtningebaggrund. Indsatserne har både bestået af børnegrufforløb, formidling af viden om målgruppen, metodehæfter og undervisningsmateriale, som kan danne grundlag for det psykosociale arbejde i skolen. Da de fleste indsatser er projektbaserede, har de en begrænset udbredelse, hvilket peger på et behov for at forankre fremtidige indsatser i den kommunale drift. De færreste indsatser adresserer flere målgrupper og det tværfaglige samarbejde i skoler, hvilket peger på vigtigheden af at udvikle helhedsorienterede og sammenhængende psykosociale indsatser. Da psykosocial støtte af børn med flygtningebaggrund endnu ikke er en integreret del af skolens opgave, og de færreste lærere er uddannede til at varetage denne opgave, er der behov for prioritering af ressourcer til efteruddannelse, koordinering, kollegial sparring og udvikling af det tværfaglige samarbejde i skolen samt på tværs af forvaltninger.

Konklusionerne i denne rapport giver anledning til følgende anbefalinger:

- At der udvikles helhedsorienterede og sammenhængende psykosociale indsatser, som adresserer alle børn i folkeskolen, forældre, lærere, pædagoger og ledelse med henblik på at styrke deltagelsesmulighederne for børn med flygtningebaggrund. Det er

relevant at involvere socialforvaltning og civilsamfund i samarbejdet om sådanne indsatser.

- At der udvikles forebyggende og resiliens-fremmende psykosociale indsatser, der er baseret på en tilgang, som giver fagpersoner en fælles forståelse af de problematikker, der skal adresseres og hvordan.
- At psykosociale indsatser bygger på en teoretisk funderet ressourceorienteret tilgang, som tager udgangspunkt i børns perspektiv og strategier i forhold til at navigere i sociale sammenhænge.
- At der er relevante fysiske rammer og igangsættes aktiviteter i skoler, som ikke forudsætter et fælles sprog og giver børn mulighed for at lege sammen og lære hinanden at kende på nye måder.
- At dansk som andetsprog bliver anerkendt, som en relevant faglighed i forhold til psykosocial støtte af børn med flygtningebaggrund gennem efteruddannelse af lærere. Dette vil også sikre at nyankomne børns modersmål bliver forstået som en ressource i forbindelse med lege og læring, der kan opretholdes og styrkes parallelt med at børn lærer dansk.
- At lærere, som arbejder med børn med flygtningebaggrund, modtager efteruddannelse i psykosocial støtte samt adgang til supervision eller kollegial sparring.
- At samarbejdet og inddragelsen af børnenes forældre bliver prioriteret højt af skoleledelser, som et afgørende element i identifikation af og forebyggelse af psykiske problemer hos børn med flygtningebaggrund.
- At nyankomne børns forældre bliver inddraget i deres børns skolegang, fx gennem sociale arrangementer, hvor forældre og forskellige fagpersoner kan møde hinanden i en uformel sammenhæng.
- At forældre, netværk og civilsamfund inddrages i forhold til at hjælpe nyankomne børn med at blive del af børnefællesskaber i skole og fritid.
- At der implementeres gruppeforløb for børn med flygtningebaggrund på skoler, hvor børn med lignede erfaringer får mulighed for at dele deres oplevelser og følelser i et struktureret forløb, som bliver faciliteret af kvalificerede fagpersoner, evt. i samarbejde med uddannede frivillige.
- At der udvikles undervisningsmateriale, som er målrettet alle børn i skolen og sætter fokus på de interesser, værdier og rettigheder, som børn har til fælles på trods af forskellige livserfaringer.
- At der udvikles undervisningsmateriale, som sætter fokus på børneliv i forskellige lande, hvilket bl.a. giver børn med flygtningebaggrund mulighed for at fortælle om hverdagsliv og familierelationer i deres hjemland. Fokus på de almene aspekter af nyankomne børns liv kan bidrage til styrkelse af børns forståelse for hinanden.
- At der udvikles undervisningsmateriale, som sætter fokus på, at familier i Danmark fejrer forskellige højtider og har forskellige traditioner, som

kan være knyttet til et religiøst og kulturelt tilhørsforhold, hvilket kan øge børns kendskab til hinanden og respekten for diversitet i skolen.

- At lærere og pædagoger bliver undervist i, hvordan de identificerer børn, som lider af psykiske problemer med særligt fokus på flugt- og migrationsrelaterede problematikker.
- At lærere og pædagoger får adgang til faglig sparring og mulighed for at henvise børn, som lider af psykiske og sociale problemer til Pædagogisk Psykologisk Rådgivning og socialforvaltning med henblik på iværksættelse af en relevant psykologisk og social indsats.
- At der sikres adgang til specialiseret undersøgelse og behandling af børn, som er traumatiserede eller på anden måde svært belastede.
- At viden om øget risiko for psykiske problemer i forbindelse med flugt, udfordringer knyttet til nyankomne børns deltagelse i skolen og kulturel mangfoldighed bliver del af uddannelsen for fremtidige lærere, pædagoger og socialrådgivere.

8. Litteraturliste

- Ager, A. (2002). Psychosocial needs in complex emergencies. *Lancet*, 360 Suppl(December), s43-4. [http://doi.org/10.1016/S0140-6736\(02\)11817-4](http://doi.org/10.1016/S0140-6736(02)11817-4)
- Als Research. (2012). *Udfordringer i arbejdet med etniske minoritetsbørn i PPR-systemet*.
- Barghadouch, A., Kristiansen, M., Jervelund, S. S., Hjern, A., Montgomery, E., & Norredam, M. (2016). Refugee children have fewer contacts to psychiatric healthcare services: an analysis of a subset of refugee children compared to Danish-born peers. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 51(8), 1125–1136. <http://doi.org/10.1007/s00127-016-1260-1>
- Betancourt, T. S., & Khan, K. T. (2008). The mental health of children affected by armed conflict: Protective processes and pathways to resilience. *International Review of Psychiatry*, 20(3), 317–328. <http://doi.org/10.1080/09540260802090363>
- Betancourt, Abdi, S., Ito, B. S., Lilienthal, G. M., Agalab, N., & Ellis, H. (2015). We left one war and came to another: Resource loss, acculturative stress, and caregiver–child relationships in Somali refugee families. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 21(1), 114–125. <http://doi.org/10.1037/a0037538>
- Blauenfeldt, Thulin, Montgomery, Ryding, Hansen. (2017). *Flygtningebørn i skolen - læring og trivsel i nye omgivelser*. DAFOLO.
- Bronstein, I., & Montgomery, P. (2011). Psychological Distress in Refugee Children: A Systematic Review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, (14), 44–56. <http://doi.org/10.1007/s10567-010-0081-0>
- Børne- og Beskæftigelsesministeriet. (2017). Bekendtgørelse af lov om social service. Retrieved from <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=197036>
- Crowley, C. (2009). The mental health needs of refugee children: A review of literature and implications for nurse practitioners. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners*, 21(6), 322–331. <http://doi.org/10.1111/j.1745-7599.2009.00413.x>
- Dalgaard, N. T., Todd, B. K., Daniel, S. I. F., & Montgomery, E. (2016). The transmission of trauma in refugee families: associations between intra-family trauma communication style, children's attachment security and psychosocial adjustment. *Attachment & Human Development*, 18(1), 69–89. <http://doi.org/10.1080/14616734.2015.1113305>
- Danmarks Evalueringsinstitut. (2016a). *Basisundervisning for tosprogede elever. Kvalitativ kortlægnin af praksis i 20 kommuner*. Retrieved from www.eva.dk
- Danmarks Evalueringsinstitut. (2016b). *Basisundervisning i dansk som andetsprog på seks skoler*. Retrieved from www.eva.dk
- Danmarks Statistik. (2017). *Tabel: VAN66KA, VAN66*.
- Fazel, M. (2015). A moment of change: Facilitating refugee children's mental

- health in UK schools. *International Journal of Educational Development*, 41, 255–261. <http://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2014.12.006>
- Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: Risk and protective factors. *The Lancet*, 379(9812), 266–282. [http://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)60051-2](http://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)60051-2)
- FN. (2015). FNs verdensmål for en bæredygtig udvikling. Retrieved from <https://www.verdensmaalene.dk/fakta/verdensmaalene>
- Hobfoll, S. E., Watson, P., Bell, C. C., Bryant, R. A., Brymer, M. J., Friedman, M. J., ... Ursano, R. J. (2007). Five Essential Elements of Immediate and Mid-Term Mass Trauma Intervention: Empirical Evidence. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 70(4), 283–315. <http://doi.org/10.1521/psyc.2007.70.4.283>
- Holmen, A. (2008). Sprogforum tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. In *Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik* (Vol. 43). Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag. Retrieved from <https://tidsskrift.dk/spr/article/view/102862/151895?acceptCookies=1>
- Inter-Agency Standing Committee. (2007). *IASC Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings*.
- Libório, R. M. C., & Ungar, M. (2010). Children's labour as a risky pathways to resilience: children's growth in contexts of poor resources. *Psicologia: Reflexão E Crítica*, 23(2), 232–242. <http://doi.org/10.1590/S0102-79722010000200005>
- Masten, A. (2011). Resilience in children threatened by extreme adversity: Frameworks for research, practice, and translational synergy. *Development and Psychopathology*, 23(2).
- Measham, T., Guzder, J., Rousseau, C., Pacione, L., Blais-McPherson, M., & Nadeau, L. (2014). Refugee Children and Their Families: Supporting Psychological Well-Being and Positive Adaptation Following Migration. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 44(7), 208–215. <http://doi.org/10.1016/j.cppeds.2014.03.005>
- Miller, K. E., & Rasmussen, A. (2016). The mental health of civilians displaced by armed conflict: an ecological model of refugee distress. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 26(2), 129–138. <http://doi.org/10.1017/S2045796016000172>
- Montgomery, E. (2011). Trauma, exile and mental health in young refugees. *Acta Psychiatrica Scandinavica. Supplementum*, (440), 1–46. <http://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2011.01740.x>
- Montgomery, E., & Foldspang, A. (2007). Discrimination, mental problems and social adaptation in young refugees. *The European Journal of Public Health*, 18(2), 156–161. <http://doi.org/10.1093/eurpub/ckm073>
- Montgomery & Linnet. (2012). *Børn og unge med flygtningebaggrund. Anbefalinger til professionelle*. Denmark: Hans Reitzels Forlag.
- Oleszczuk, O., Wang, S., Silva, C. B., Hug, L., Beise, J., Castanheira, H. C.,

- ... Mukerjee, A. (2017). *Harrowing journeys Children and youth on the move across the Mediterranean Sea, at risk of trafficking and exploitation*. Retrieved from www.unicef.org/publications/index_100621.html
- Pastoor, L. (2015). The mediational role of schools in supporting psychosocial transitions among unaccompanied young refugees upon resettlement in Norway. *International Journal of Educational Development, 41*, 245–254. <http://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2014.10.009>
- Peltonen, K., & Punamäki, R. L. (2010). Preventive interventions among children exposed to trauma of armed conflict: A literature review. *Aggressive Behavior, 36*(2), 95–116. <http://doi.org/10.1002/ab.20334>
- Pieloch, K. A., McCullough, M. B., & Marks, A. K. (2016). Resilience of children with refugee statuses: A research review. *Canadian Psychology, 61*(1), 1–10. <http://doi.org/10.1037/cap0000073>
- Ramel, B., Täljemark, J., Lindgren, A., & Johansson, B. A. (2015). Overrepresentation of unaccompanied refugee minors in inpatient psychiatric care. *SpringerPlus, 4*(1), 1–10. <http://doi.org/10.1186/s40064-015-0902-1>
- Rousseau, C., Drapeau, A., & Rahimi, S. (2003). The complexity of trauma response: a 4-year follow-up of adolescent Cambodian refugees. *Child Abuse & Neglect, 27*(11), 1277–1290. <http://doi.org/10.1016/j.chiabu.2003.07.001>
- Rousseau, C., Rufagari, M.-C., Bagilishya, D., & Measham, T. (2004). Remaking family life: strategies for re-establishing continuity among Congolese refugees during the family reunification process. *Social Science & Medicine, 59*(5), 1095–1108. <http://doi.org/10.1016/J.SOCSCIMED.2003.12.011>
- Ryding, P. E., & Leth, I. (2013). *Mental sundhed og trivsel i skolen hos unge flygtninge og indvandrere*.
- Schleicher, A. (2015). Helping immigrant students to succeed at school – and beyond, 24. Retrieved from <https://www.oecd.org/education/Helping-immigrant-students-to-succeed-at-school-and-beyond.pdf>
- Shapiro, Christiansen, N. (2010). *Børn i risikozonen - Statusrapport om psykologisk screening*. Dansk Røde Kors Asylafdeling. Retrieved from <https://www.google.dk/#q=Shapiro+2010+Risikozonen>
- Shapiro, D. K. (2017). *Familieliv på flugt - syriske familiers oplevelser af brud og genskabelse af hverdagsliv*. Roskilde: Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet.
- Sullivan, A. L., & Simonson, G. R. (2016). A Systematic Review of School-Based Social-Emotional Interventions for Refugee and War-Traumatized Youth. *Review of Educational Research, 86*(2), 503–530. <http://doi.org/10.3102/0034654315609419>
- Toft, A. R. (2017). Hvem skal opdage børns krigstraumer? *Psykologernes Fagmagasin, 10*–18.

- Udlændinge- og Integrationsministeriet. (2018). *Seneste tal på udlændingeområdet 31.03.18*.
- Undervisningsministeriet. (2014). Bekendtgørelse om folkeskolens modersmålsundervisning. Retrieved from <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=163933>
- Undervisningsministeriet. (2016). Særlige tilbud om grundskoleundervisning til visse udenlandske børn og unge. Retrieved from <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186537>
- Undervisningsministeriet. (2017). Bekendtgørelse af lov om folkeskolen. Retrieved from <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=196651>
- Ungar, M. (2008). Resilience across cultures. *British Journal of Social Work*, 38(2).
- Ungar, M. (2011). The social ecology of resilience: addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 81(1), 1–17. <http://doi.org/10.1111/j.1939-0025.2010.01067.x>
- UNHCR. (2015). Worldwide displacement hits all-time high as war and persecution increase. Retrieved from <http://www.unhcr.org/558193896.html>

- Bilag 1: Informationsbrev til lærere
- Bilag 2: Samtykkeerklæring til lærere
- Bilag 3: Guide til interviews med lærere
- Bilag 4: Informationsbrev til børn og forældre (dansk og arabisk version)
- Bilag 5: Samtykkeerklæring til forældre og børn (dansk og arabisk version)
- Bilag 6: Guide til interviews med børn

19. februar 2018

Interviewundersøgelse for Red Barnet

Mit navn er Ditte Shapiro. Jeg er adjunkt på Professionshøjskolen Absalon og har mange års erfaring med at tale med børn, som har flygtningebaggrund. Jeg er i gang med en kvalitativ undersøgelse af hvordan lærere oplever det, at undervise børn med flygtningebaggrund og hvordan børn med flugterfaringer oplever det, at gå i dansk skole. Formålet med undersøgelsen er, at få indblik i læreres perspektiver på børnenes trivsel og udfordringer i forhold dertil, samt at få viden om børns erfaringer med at blive del af nye fællesskaber i skolen. Undersøgelsen gennemføres i samarbejde med Red Barnet, som er i gang med projektet 'Fra flugt til skolegang' med henblik på at styrke den psykosociale støtte til børn med flygtningebaggrund i skolen.

Jeg kontakter jer, da jeg rigtig gerne vil besøge jeres skole og interviewe to lærere, som underviser børn med flygtningebaggrund. Jeg vil også gerne interviewe tre elever med flygtningebaggrund, som går på mellemtrinnet. Interviewene varer max 45 min. og kan være individuelle eller med to lærere/børn samtidig. Det er frivilligt om børnene ønsker at blive interviewet og forudsætter samtykke fra deres forældre eller værge, som jeg indhenter. Interviewene kan gennemføres via telefontolkning, hvis der er behov for det. Alle interviews er fortrolige og udsagn derfra anvendes kun i anonymiseret form. Når undersøgelsen afsluttes i maj 2018 vil jeg gerne præsentere undersøgelsens resultater og min forskning om syriske familiers hverdagsliv i Danmark for jeres medarbejdere på skolen.

Venlig hilsen

Ditte Shapiro, Ph.d. adjunkt

dish@pha.dk Mobil tlf. 72 48 25 37

Professionshøjskolen Absalon

Bilag 2

21. februar 2018

Samtykkeerklæring

Jeg giver hermed mit samtykke til at deltage i et interview med adjunkt Ditte Shapiro fra Professionshøjskolen Absalon. Interviewet bliver optaget, transskriberet og indgår i et forskningsprojekt om hvordan skolegang for børn med flygtningebaggrund kan forbedres. Efterfølgende bliver interviewet anonymiseret og udvalgte udsagn formidles i en rapport til Red Barnet og en videnskabelig artikel. Interviewdata bliver opbevaret forsvarligt i henhold til Persondataforordningen og personfølsomme oplysninger bliver anonymiseret. Jeg er informeret om at det er frivilligt at deltage i interviewet og at mit samtykke til enhver tid kan trækkes tilbage.

Dato

Navn

.....

.....

Bilag 3

Guide til lærerinterviews

Formål

At få indblik i dine erfaringer med at undervise børn med flygtningebaggrund og de udfordringer, som lærere står med i forhold til at støtte børnenes sociale og personlige udvikling. Dvs. at forebygge psykosociale problemer og styrke trivsel. Interviewet indgår i undersøgelse for Red Barnet, som del af projekt "Fra flugt til skolegang". Målet er at kvalificere fagpersoner og forældre psykosociale støtte af børn gennem uddannelse og undervisningsmaterialer.

Intro

Hvor længe har du arbejdet med børn, som har erfaringer fra krig og flugt?
Hvad fik dig til at søge arbejdet med denne børnegruppe?
Hvad er det bedste ved at undervise børn med flygtningebaggrund?
Hvad er det sværeste – mest udfordrende?
Hvordan adskiller dette arbejde sig fra undervisning af danske elever?

Børnegruppen

Hvordan vil du beskrive denne børnegruppe? Skoleerfaringer, belastningsgrad, familiesituation, behov for støtte m.m.
Hvordan vil du beskrive disse børns psykosociale behov?
Hvilke tegn ser du, som udtryk for, at et barn ikke trives?
Hvordan bliver det typisk synligt, når et barn ikke trives i skolen?
Hvilke forskellige reaktioner skal du forholde dig til i undervisningen? Eks.
Hvilke udfordringer møder du ofte ift. at deltage i undervisning?
Hvilke udfordringer oplever du ift. at aflæse børnenes trivsel/sindstilstand?
Hvad gør du, når et barn igennem længere tid er stille og tilbagetrukket?
Hvad gør du, når et barn virker træt, bekymret, trist eller ængstelig?
Oplever du at børn skjuler deres bekymringer for lærere?
Hvilke psykosociale problemer oplever du, oftest i denne børnegruppe?

Organisering af undervisning

Fortæl om dine erfaringer med at undervise nye børn på modtagehold?
Hvordan søger du at imødekomme børns psykosociale behov i undervisningen?
Hvilke overvejelser gør du ift. at tilrettelægge undervisning på særlige måder?
Hvad er fordelene ved at undervise børn med lign. livserfaring på mindre hold? Hvilke udfordringer/ulemper oplever du at der er ved at samle børnene?
Hvordan reagerer børnene typisk på at skifte ml. modtagehold og alm. klasse?
Hvem støtter børnene i at håndtere disse daglige skift?
Hvad er fordelene ved at børnene hurtigere begynder i alm. klasser?
Hvad er ulemperne?

Lærerkompetencer

Hvilke kompetencer gør du brug af i dit arbejde med denne børnegruppe?

Hvordan har du udviklet disse kompetencer?

Hvorfra henter du viden, inspiration og sparring ift. udfordringer?

Oplever du at være klædt på fagligt ift. at arbejde pædagogisk med disse børn?

Ift. at imødekomme børnenes psykosociale behov...

I hvilke situationer bliver du usikker på om du handler hensigtsmæssigt? Eks.

Beskriv en situation, hvor du oplevede at være udfordret ift. at støtte et barn?

Hvor henter du viden om de mest alm. reaktioner på at have flygtet fra krig?

Hvilke former for viden er relevant for dig? Hvad bliver du i stand til at gøre?

Sociale relationer og fællesskaber

Børnenes indbyrdes relationer på modtageholdene? Udfordringer

I frikvarterer – særlige behov for støtte i forhold at lege?

Hvordan oplever du børnenes muligheder for at blive venner med danske børn?

Hvilke udfordringer er forbundet med at relationer ml. MK og DK-elever?

Få adgang til børnefællesskaber?

Kan du give et eksempel på en situation, hvor du støttede et barn i at få kontakt til en dansk elev?

Hvilke konflikter oplever du i børnegruppen? Hvordan håndterer du disse?

Tværfagligt samarbejde og særlige indsatser

Hvad er dine erfaringer med tværfagligt samarbejde om disse børn?

Kan du fortælle om dine erfaringer med at samarbejde om et barn, som havde psykiske problemer eller var traumatiseret?

Kan du give et eks. på et forløb omkring et barn i vanskeligheder?

Oplever du at have adgang til relevant rådgivning, når du er bekymret for et barn?

Har I udviklet nogle særlige tiltag på skolen/i kommunen, som har positiv betydning for børnenes trivsel?

Forældresamarbejde

Hvordan er dine erfaringer med forældresamarbejde?

Hvad betyder forældresamarbejdet for dit pædagogiske arbejde med børnene?

Afsluttende

Er der noget centralt i forhold til at undervise denne børnegruppe, som vi ikke har talt om endnu? Gode erfaringer, vigtig læring, de største udfordringer...

Bilag 4

14. februar 2018

Interviewundersøgelse for Red Barnet

Kære elev og forældre,

Jeg hedder Ditte Shapiro og er forsker med viden om hvordan familier oplever det at flygte til Danmark. Jeg samarbejder med den humanitære organisation Red Barnet. Vi ønsker at undersøge, hvordan børn med flygtningebaggrund trivsel i skolen og hvad der kan gøres for at styrke børnenes trivsel og læring. Indsigt i børns erfaringer med at gå i skole er afgørende for at kunne udvikle området og lærernes kompetencer. Derfor skal jeg interviewe seks børn om deres oplevelser i hverdagen på to forskellige skoler. Jeg vil bede om tilladelse til at interviewe jeres barn i skoletiden, om følgende emner:

- Fortæl om de tidspunkter, hvor du har det bedst i skolen?
- Hvad kan være svært, når man er ny elev på en skole?
- Fortæl om dine erfaringer med at få venner i skolen?
- Hvordan kan danske skoler blive bedre til at modtage nye elever?

Det er frivilligt om jeres barn ønsker at blive interviewet. Når uddrag fra interviewet bliver anvendt til forskning og Red Barnets kortlægning af området optræder dit barn, skolen og byen anonymt, dvs. uden at de rigtige navne oplyses. Jeg har tavshedspligt og behandler personlige oplysninger fortroligt. Interviewet gennemføres via telefontolkning på jeres modersmål, hvis jeres barn ønsker det.

I skal underskrive samtykkeerklæringen på næste side før at jeg kan interviewe jeres barn. Jeres barn skal aflevere det underskrevne brev til læreren i morgen. Hvis I har nogle spørgsmål er I velkomne til at skrive eller ringe til mig.

Venlig hilsen

Ditte Shapiro, Ph.d.

Tlf. 72 48 25 37 dish@pha.dk

Professionshøjskolen Absalon

21. februar 2018

Samtykkeerklæring

Jeg giver hermed mit samtykke til at mit barn må deltage i et interview med adjunkt Ditte Shapiro fra Professionshøjskolen Absalon. Interviewet bliver optaget på mit barns skole og indgår i et forskningsprojekt om hvordan skolegang for børn med flygtningebaggrund kan forbedres. Efterfølgende bliver interviewet anonymiseret og udvalgte udsagn bliver formidlet i en Red Barnet rapport og en videnskabelig artikel. Interviewdata bliver opbevaret forsvarligt i henhold til Persondataforordningen og personfølsomme oplysninger bliver anonymiseret. Samtykket kan til enhver tid trækkes tilbage.

Dato

Navn

.....

.....

Ved spørgsmål kontakt:

Ditte Shapiro, Adjunkt Ph.d.
Professionshøjskolen Absalon
Roskilde
dish@pha.dk
Telefon 72 48 25 37

Guide til børneinterviews

Formål

At finde ud af hvordan skoler kan blive endnu bedre til at tage imod børn, som er flygtet fra deres eget land, og sørge for at de har det godt i skolen. Derfor vil jeg gerne høre om *dine erfaringer* med at gå i skole; både her og på andre skoler. Alle børn har gode og dårlige oplevelser i skolen, og det er de oplevelser, som jeg gerne vil høre om. Husk der ikke er nogen forkerte svar ☺ Dine forældre har skrevet under på at du gerne må tale med mig, jf. samtykke. Hvad tænkte du, da din lærer og forældre spurgte om du ville tale med mig?

Intro

Hej, jeg hedder Ditte. Jeg har talt med rigtig mange børn og familier, som har været på flugt. Hvad hedder du? Hvor gammel er du? Hvor kommer du fra?

Aktuelt skoleliv

Hvor længe har du gået på denne her skole?

Hvilke hold og klasse går du i nu?

Hvordan er det at være i modtageklasse/basishold? Hvad er godt, skidt, svært?

Hvordan er det at være i den store klasse? Hvad er godt, skidt, svært?

Hvad kan du bedst lide: Løse opgaver alene eller i gruppearbejde? Hvorfor?

Hvad er den største forskel mellem at være i den lille og den store klasse?

Skifter du *hver dag* mellem den lille og den store klasse? Hvordan er det?

☺ *Hvor* kan du bedst lide at være på skolen? Hvem er der? Hvad laver du/I?

Hvorfor er der rart at være? Hvordan kan du mærke det?

Hvornår i løbet af dagen eller i hvilke situationer, er du mest glad? Mest fuld af energi, koncentration, træt, sur eller mest trist?

Hvad er det *bedste* ved at gå på denne her skole?

☹ *Hvor* er det sværest for dig at være på skolen? Hvorfor?

I hvilke situationer kan du blive ked af at være i skole? Sur/vred/hidsig?

Hvad er det sværeste/værste ved at gå på denne her skole/i denne klasse?

Hvad kan du bedst lide at lave i frikvartererne?

Hvem er du mest sammen med i frikvartererne? Hvorfor?

Hvordan kommer man til at lege med børn, når man er ny på en skole?

Hvem hjælper dig med at komme i kontakt med børn, du ikke kender?

Er børn, som du gerne vil lege, men som ikke vil lege med dig?

Kommer du nogen gange i konflikter med andre børn? Hvad sker der?

Hvad er forskellen mellem at lege med børn fra MK/basishold og danske børn?

Tidligere skoleerfaringer

Kan du huske din første skoledag her på skolen? (i DK? På asylcenter?)

Kan du huske hvordan du havde det eller hvad du tænkte? (Peg på ikoner)

Hvordan er det at være ny på en skole? Hvad kan være svært?

Hvilke andre skoler har du gået på i Danmark og andre lande? (Evt. tegne)

Hvordan var det for dig, dengang du ikke kunne tale eller forstå dansk?

I hvilke situationer er det sværest ikke at tale samme sprog, som lærer/børn?

Hvordan var det at gå i skole, da du boede i *Syrien*? (I tredjeland)

Hvad er de største forskelle mellem skolen i *Syrien* og DK? (ift. trivsel, lærere)

Hvad kunne du godt lide/ikke lide ved skolen i *Syrien*?

Lærte du mere eller mindre dengang?

Relationer

Hvad betyder det for dig at have en god ven?

Hvordan er dine erfaringer med at få nye venner i skolen? Leg m danske børn?

Hvordan har du det med børn, som også kommer fra et andet land?

Hvordan har du det med at lege med de danske børn på skolen?

I hvilke situationer er det sværest at have en anden baggrund end dansk?

Støtte

Hvem taler du med, når du er ked af det? Vred, bange, ondt i maven/hovedet...

Hvem taler du med, hvis du savner familie, mens du er i skole?

Oplever du at lærerne forstår dig/dine følelser? Hvorfor/hvorfor ikke?

Fortæller du lærerne, hvis du har sovet dårligt eller oplevet noget svært?

Er du nogen gange bekymret for dine forældre, når du er i skole?

Hvad gør dine lærere, som får dig til at have det godt?

Fremtidsværksted

Hvis du skulle drømme og måtte bestemme hvordan skolen skulle være, hvad skal så laves om? Hvad er vigtigst at lave om? Hvorfor?

Hvis du skulle give andre børn et godt råd, hvad skulle de så vide om, hvordan det er at være ny på en skole?

Hvad kan andre børn gøre, når der kommer et nyt barn på skolen/i klassen?

Hvordan bliver man tryk og glad, når man er ny på en skole?

Hvordan kan skolen blive bedre til at tage imod nye børn?

Hvad kan lærer gøre for at skolen bliver et bedre sted at være?

Hvordan kan lærerne blive bedre til at støtte børn, som dig?

Hvad kan forældre gøre for at børn får en bedre start i ny skole?

Hvad kan danske politikere gøre for at skoler i Danmark blev et bedre sted at være for børn, som er flygtet fra deres hjemland?